

3. BÖLÜM:

BÖLGE DIŞI GÜÇLER VE KITA ÜZERİNDE YARATTIKLARI ETKİLER

3.1 Batılı Güçlerin Afrika'ya Yönelik Politikaları

3.1.1 ABD

1789 yılından bu yana kıta ile ilişkileri bulunan ABD'nin dış politikasında Afrika'nın hiçbir zaman bu politikaların merkezinde bulunmadığı ve uzun bir dönem Afrika ülkelerine üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmediği görülmektedir, buna karşın 1840'lı yıllarda bağımsız Liberya'nın oluşumuna önemli katkıların sağlandığı bilinmektedir. Genel anlamda ABD Dış Politikasının temelinde sürekli dostluğun ya da düşmanlığın olmadığı, ancak sürekli çıkarların bulunduğu ifade edilmektedir.¹

ABD'nin Afrika politikası, Soğuk Savaş boyunca kıtada komünizmin sınırlandırılmasına yönelik olmuş ve SSCB'nin kendi ideolojisini yaymaya çalıştığı ülkelere karşı uygulamış olduğu çevreleme stratejisi ile komünizmin geniş alanlara yayılmasını engellemeyi amaçlamıştır.

Soğuk Savaş'ın sıkı iki kutuplu olarak ifade edilen dönemlerinde bölge ülkelere yönelik ilginin arttığı ve bunun paralelinde ekonomik ve askeri yardımların da arttırıldığı görülmüştür.

1957 yılında Başkan Yardımcılığı döneminde Richard Nixon, söz konusu ilginin ve kıtaya verilen önemin bir göstergesi olarak 22 günlük Afrika kıtası ziyaretine çıkarken, ülkeye döndüğünde Başkan Dwight Eisenhower'a Ulusal Departman'da ayrı bir Afrika Bürosu'nun oluşturulmasını önermiş ve 1958 yılında öncelikli amacı çatışma çözümü olan Afrika İlişkileri Bürosu oluşturulmuştur.² Özellikle yer altı zenginlikleri açısından önemli kaynaklara sahip olan ülkelerle özel ilişkilerin tesis edildiği görülmektedir, bunlardan biri olan Kongo D.C.'de oldukça diktatör bir lider olarak bilinen Mobutu Sese Seko'nun ABD'nin kendisine göstermiş olduğu tolerans sayesinde 90'lı yılların ortaları-

na kadar ülkesinin başında bulunduğu ve günümüzde söz konusu ülkenin içinde bulunduğu kötü koşullarda büyük pay sahibi olduğu bilinmektedir.

60'lı yılların sonlarında Sovyetler Birliği tarafından Brejnev Doktrini'nin yayınlanması üzerine Jimmy Carter yönetimi de Etiyopya başta olmak üzere Sovyet yönetiminin yakın desteğini alan ülkelere ekonomik ve askeri yardımlar yapmıştır.

80'li yıllarda ise SSCB'nin çözülmeye başlaması ve kıtadaki müttefiklerinden desteğini çekmek zorunda kalması, dönemin Bush yönetimini diğer konularda olduğu gibi Afrika konusunda da tereddütte bırakmıştır. Bu dönemde özellikle Afrika Bürosu'na başta Liberya ve Afrika Boyunu bölgesi olmak üzere kıtadaki çatışmalara siyasi çözümler bulabilmesi amacıyla geniş yetkiler verilmiştir.

1992'de BM öncülüğünde Somali'ye asker gönderilmesi ve ardından verilen kayıplar üzerine, söz konusu dönemde göreve gelen Bill Clinton'un ABD askerlerini geri çekmek zorunda kalması, 1994'de Ruanda'daki katliamları tüm dünya gibi ABD'nin de izlemesi, ABD'ye muhalif ülkelerde ABD yanlı partilerin ve oluşumların desteklenmesi, Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk yıllarda görülen gelişmeler olmuştur.

1993- 2001 yılları arasındaki Clinton döneminde otoriter yönetimler üzerinde demokratik reformlara ağırlık verilmesi yönünde baskılar uygulanırken, 1995 yılında Senegal'de Afrika- Afrikalı Amerikalılar Zirvesi'nin gerçekleştirildiği görülmektedir. 1998 yılında kıtayı ilk kez ziyaret eden Clinton'un "Afrika ile Yeni Ortaklık" adı altında bölge ülkelerinin ekonomik açıdan büyümelerine yönelik yeni bir takım girişimleri yürürlüğe koyduğu görülmüştür.³ Bu türden platformlarda ABD'nin Afrika ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini güçlendirmek istediği mesajı verilirken; ticaret ve yatırımların artırılması hedefi ön plana çıkartılmak istenmiştir. Bu kapsamda, Afrika ile ticari ilişkilerin temel taşı olarak bilinen Afrika Büyüme ve Fırsat Kanunu (AGOA), 18 Mayıs 2000'de imzalanarak yürürlüğe girmiştir.⁴ 48 Sahra altı Afrika ülkesinden 37'si söz konusu kanun kapsamında uygun ülkeler olarak değerlendirilirken⁵, söz konusu rakam günümüz itibariyle 39'dur.⁶

ABD'nin bu dönemde Afrika'nın küresel ekonomi ile bütünleşmesini amaçladığı ifade edilirken, ticari ve stratejik bir partner olarak Afrika'nın önemini artırılması amacıyla şu stratejilerin izlendiği bilinmektedir:

- Ekonomik kalkınmanın ve demokrasinin teşviki, insan haklarına saygı, çatışmaların önlenmesi ve kalıcı barışın tesis edilmesi aracılığıyla Afrika'nın küresel ekonomiyle bütünleşmesinin hızlandırılması,

- Terörizm, uluslararası suçlar, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi güvenlik tehditlerinin bertaraf edilmesi.

Başkan Clinton, ayrıca Küresel AIDS ve Verem Yardım Yasası'nı imzalarak yürürlüğe koymuştur.

George W. Bush yönetiminin Afrika'ya yaklaşımı da Clinton yönetiminin politikalarından farklı olmamış ve mevcut politikaların daha fazla uygulamaya yönelik olduğu görülmüştür. Özellikle Bush'un iktidardaki ilk dört yılında ABD'nin yedi iç savaşa diplomatik olarak müdahalede bulunması, Afrika Bürosu'nun çalışmalarını büyük oranda bu alana yoğunlaştırmasına neden olmuştur.⁷ Daha sonra 11 Eylül'deki terör saldırılarıyla birlikte küresel terörle mücadele kapsamında Afrika'nın ABD Dış Politikası'ndaki önem ve konumunun daha da arttığını ifade etmek mümkündür. Başında da ifade edildiği üzere, 1789'dan bu yana kıtaya ilişkileri bulunan ABD'nin dış politikası açısından Afrika'nın hiçbir zaman bu politikaların merkezinde bulunmadığı ve uzun bir dönem Afrika ülkelerine üst düzey resmi ziyaretlerin gerçekleştirilmediği bilinmektedir. Ancak Clinton döneminde ABD'nin kıtaya yönelik politikaları George W. Bush'un iki dönemlik iktidarı süresince daha fazla ivme kazanmıştır. Öte yandan özellikle Clinton döneminden itibaren ABD'nin başını çektiği G-8 Zirveleri'nin gündeminde de Afrika sürekli olarak yer almaya başlamıştır.⁸

G-8'lerin oluşturduğu Afrika Eylem Planı, aynı zamanda Afrika'nın kalınmasına yönelik yeni bir ortaklığın da tesisini öngörmektedir.⁹

George W. Bush'un görevi süresince Afrika ülkelerine gerçekleştirmiş olduğu her iki resmi ziyaretin de gündeminde, kıtada istikrarın ve barış ortamının tesis edilmesinin yanı sıra eğitim ve sağlık konuları geniş yer tutmuştur.¹⁰ Clinton döneminin ardından Bush'un Afrika'ya gerçekleştirmiş olduğu geziler, ABD'nin artık Afrika'ya yönelik devamlı ve sürdürülebilir politikalar izleme düşüncesinde olduğu yönünde değerlendirilmiştir.¹¹ Öte yandan, ziyaret gündeminin dışında Tanzanya ve Ruanda'nın Darfur bölgesindeki BM Barış Gücü'ne verdikleri destekler ele alınırken, söz konusu destek çabalarının, bölgedeki soykırımın tamamen sona erene kadar devam ettirilmesi konusunda çeşitli askeri birliklerin bölgede konuşlandırılmaları gerektiği vurgulanmıştır.¹² Mevcut askeri birliklerin eğitimleri, teçhizat ve diğer harcamalar da ABD tarafından finanse edilmektedir. ABD, bu şekilde Tanzanya ve Ruanda üzerinden Darfur konusunda Çin'in son dönemde uyguladığı aktif politikaları da dengeleme amacındadır. Gündem dışında ele alındığı tahmin edilen bir diğer konu ise ABD Afrika Komutanlığı (AFRICOM) olmuştur.¹³

Bush Doktrini olarak da bilinen ve 2002 yılında kabul edilen Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Afrika'nın ABD Dış Politikası'nda daha büyük önem arz

etmeye başladığı görülmektedir. ABD'nin Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde kıtaya yönelik üç temel stratejiye odaklanılacağı belirtilmekte ve söz konusu stratejiler;

- Bölgedeki kilit devletler olarak adlandırılan ve komşuları üzerinde büyük etkiye sahip olan G. Afrika, Nijerya, Kenya ve Etiyopya gibi bölge ülkeleriyle ve bölgesel örgütlerle küresel tehditlere karşı birlikte çalışılması,

- Süregelen çatışmalara arabuluculuk yapılması ve başarılı barış operasyonları için Avrupalı müttefiklerle ve uluslararası kuruluşlarla koordinasyon,

- İyi yönetimin teşviki, ekonomi, sağlık ve eğitim alanında reformların hızla uygulanması şeklinde sıralanmaktadır.¹⁴

Bush yönetimi, 11 Eylül sonrası küresel terörle mücadeleyi stratejik öncelik olarak belirlerken, bu konuda Afrika kıtasında barışın ve refahın tesisi için çalışacaklarını belirtmiştir. ABD, buna yönelik olarak 2002'de bölge ülkelerinin terörle mücadelelerinde kapasitelerinin artırılması amacıyla yardım yapılmasına karar verirken, merkezi Cibuti'de bulunan "Ortak Özel Görev Kuvveti- Afrika Boynuzu" (CJIF- HOA) oluşturulmuştur.¹⁵

Afrika'yla yapıcı ve karşılıklı kazanımlara dayalı ilişkilerin tesis edilmesi, Afrika menşeyli ürünlerin tamamına yakınının ABD piyasalarına girişi, bölgedeki ABD yatırımlarının artırılması, Dünya Ticaret Örgütü'ndeki müzakerelerde kıtaya yönelik kalkınma yardımlarının artırılması¹⁶ ve bu yardımların özellikle HIV/AIDS gibi hastalıklara odaklanması, Afrika'nın kalan tüm borçlarının iptal edilmesi gerektiği yönündeki hususların gerekliliğine de dikkat çekilmektedir.

Bush Yönetimi, salgın hastalıkların önlenmesi amacıyla 15 milyar dolarlık bir yardım paketini onaylarken, ABD Kongresi "Millenium Challenge Account- MCA" adı verilen yeni girişimlerle refah seviyesinin yükseltilmesi ve salgın hastalıklarla mücadele için küresel bir fon oluşturarak bu fona önemli katkılar sağlamıştır.¹⁷ 2003 yılında uygulamaya konulan ABD Başkanı'nın Acil Yardım Planı (PEPFAR) kapsamında 1,4 milyon insan için anti-retroviral ilaçlar¹⁸ temin edilmiştir. Ayrıca Bush, PEPFAR'a destek amacıyla beş yıllık bir periyot için Kongre'den 30 milyar dolarlık ek bir bütçe talep ederken, Afrika'nın temel eğitimine destek sağlamak amacıyla da kıtaya yardımlarda bulunulmuştur.¹⁹

ABD'nin ithal ettiği petrolün %15'i Afrika'dan iken, 2015 yılına kadar bu oranın %25'e ulaşması beklenmektedir.²⁰ Böylece, Orta Doğu petrollerine olan bağımlılığın belli ölçülerde azaltılması ve bu doğrultuda özellikle Gine Körfezi'ndeki petrol rezervlerinin kullanılması amaçlanmaktadır.²¹

Tablo- 19: ABD'nin Sahra altı Afrika ile Ticareti (milyon dolar)

	2004	2005	2006	2007	2008
İhracat	8,438	10,342	12,116	14,398	18,471
İthalat	35,879	50,364	59,092	67,378	86,052

Kaynak: http://www.agoa.gov/resources/US_African_Trade_Profile_2009.pdf

Tablo- 19'da görüldüğü üzere ABD'nin Sahra altı Afrika ile ticari ilişkileri son beş yılda istikrarlı bir artış göstermektedir. Bu kapsamda 2008 yılında söz konusu bölge ile toplam ticarete %28'lik bir artış kaydedilmiştir. AGOA kapsamında Nijerya, Angola, G. Afrika, Çad, Gabon ve son dönemde de Kongo D.C. ile ticari ilişkilerde önemli gelişmelerin görüldüğünü ifade etmek mümkündür. Ancak buna karşın, istikrarlı ve yüksek artışlar, kıta genelinde söz konusu olmamakta, yalnızca enerji kaynakları açısından zengin olan ve ABD ile uyumlu politikalar izleyen ülkelerin bu ticari ilişkilerden önemli kazanımlar elde edebildikleri görülmektedir. Örneğin, 2004 yılında ABD'nin toplam ithalatının %81,4'ünün yalnızca Nijerya, G. Afrika, Angola ve Gabon ile gerçekleştirildiği belirtilmektedir.²² 2007 yılındaki toplam ithalatın %77'si hampetroldür.²³ Söz konusu oranların gelecek yıllarda daha da artacağı bilinirken; ABD'nin dev petrol şirketlerinden Chevron Texaco, 2002'de yapmış olduğu açıklamada son beş yılda Afrika petrollerine 5 milyar dolarlık yatırım yaptıklarını, gelecek 5 yılda ise bu yatırım miktarını 20 milyar doların üzerine çıkartacaklarını belirtmiş, bir diğer şirket Exxon Mobil ise Angola ile büyük bir anlaşma gerçekleştirirken, gelecek on yıl boyunca 25 milyar dolarlık dev bir yatırıma imza atmıştır.²⁴

Yeni dönemde Başkan Obama'nın Gana ziyareti ve ardından Dışişleri Bakanı Hillary Clinton'un Sahra altı Afrika turu kapsamında "Afrika ile Yeni Ortaklık" adı altında bölge ülkelerinin ekonomik açıdan büyümelerine yönelik bir takım girişimleri yürürlüğe koydukları görülmektedir.²⁵ Clinton, gezisi kapsamında 4- 6 Ağustos 2009 tarihlerinde Nairobi'de sekizincisi gerçekleştirilen AGOA Forumu'na da katılarak Afrika'ya verecekleri desteği yinelemiştir.²⁶

H. Clinton'un söz konusu kapsamlı ziyaret programı, ABD'nin Afrika'da sürdürülebilir politikalar izleme ve etkinliğini daha da arttırma düşüncesinde olduğunu oldukça net biçimde ortaya koyarken, Afrika'ya ilgi duyan diğer dış güçlere de önemli bir mesaj niteliği taşıdığı yönünde değerlendirilmiştir.

ABD'nin Afrika politikasının temel amaçlarını; başta petrol olmak üzere kıtanın zengin doğal kaynaklarının kontrolü, küresel terörle mücadele ve Çin'in Afrika'da artan etkisinin dengelenmesi şeklinde sıralamak mümkündür. Çin'in kıta geneline yaymayı başardığı aktif politikaların yanı sıra Afrika'nın ürettiği petrolün her geçen gün daha fazlasını ithal etmesi ve Angola, Nijerya ve Sudan gibi enerji kaynakları açısından zengin bölge ülkeleriyle güçlenen ilişkileri, ABD'nin kıtadaki çıkarları açısından ciddi bir tehdit unsuru olarak görülmektedir.²⁷

Afrika ise büyük oranda ABD'nin kalkınma yardımlarına ve teknolojik açıdan teknik bilgisine ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu yapılar, küreselleşme olarak adlandırılan içinde bulunduğumuz dönemdeki ilişkilerin ve karşılıklı çıkarların temelini oluşturmaktadır.

ABD, genel olarak Afrika'da kendi kontrolünde bir ittifak sistemi oluşturmak arzusundadır, ancak diğer dış güçlerin de kendi ulusal çıkarlarına yönelik olarak kıta ülkeleri üzerinde izledikleri politikalar, belirli bölgelerdeki istikrarsızlıkları arttırmakta, kıtanın üzerinde bulunduğu hassas dengeler ve bölgesel konjonktürün de çatışmalara müsait olması, Afrika ülkelerinin bu konuda oldukça dikkatli hareket etmelerini gerektirmektedir.

3.1.2 AB

Günümüzde Afrika'nın en önemli ekonomik partneri olan AB, geçmiş dönemlerde Afrika ülkeleri ile yapmış olduğu bazı ayrıcalıklı anlaşmalar vesilesiyle başta yatırım ve kalkınma yardımları olmak üzere birçok alanda kilit bir rol oynamakta ve kıtadaki etkinliğini sürdürmektedir.

AB'nin birçok Afrika ülkesi ile yapmış olduğu anlaşmalar arasında taraflar arasındaki işbirliğini arttırmayı ve bu ülkeleri desteklemek suretiyle uluslararası ticarete daha aktif olarak katılımlarını amaçlayan, o dönemki adıyla AET'nin imzaladığı ve 1964-1975 yılları arasında geçerli olan Yuounde Konvansiyonu, 1976-2000 yılları arasındaki Lome Konvansiyonu ve 2001 yılında imzalanan Cotonou Anlaşması yer almaktadır.²⁸ Ancak söz konusu girişimlerden istenilen neticelerin alınmadığı belirtilmektedir.

Bu süreçte Afrika Birliği'nin kurulmasının yanı sıra Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık (NEPAD) ve Afrika Eş Gözlem Mekanizması (APRM) gibi oluşumların, karşılıklı olarak ilişkileri istikrara ve yeni bir oluşum içerisine soktuğu görülmüştür.²⁹ Yine bu kapsamda AB'nin Afrika, Karayip ve Pasifik ülkeleri ile işbirliğini artırması ve söz konusu ülkelerin kalkınmalarına destek olmak amacıyla oluşturduğu Avrupa Kalkınma Fonu'nun önemli bir rol

oynamaktadır. Söz konusu Fon'un 2008- 2013 yılları arasında Sahra altı Afrika ülkeleri için 20 milyar dolar tahsis edeceği ifade edilmektedir.³⁰

AB, 2006 yılı itibariyle mal ticaretinde 92 milyar avro ihracat ve 126 milyar avro ithalat ile Afrika'nın en önemli ekonomik partneri konumunda yer almıştır.³¹

Fransa ve İtalya, AB nezdinde Afrika'nın temel partnerleri olurlarken; G. Afrika, Cezayir ve Libya ise AB'nin önde gelen partnerleri konumunda yer almışlardır. 2008 yılında ise AB ülkelerinin Cezayir'e ihracatları 15, 3 milyar avro, ithalatları 28,6 milyar avro olurken, G. Afrika Cumhuriyeti'ne yaptıkları ihracat 20,2 milyar avro, ithalat ise 22,1 milyar avro olmuştur. Şüphesiz AB'nin bu etkinliğini sürdürebilmesi, ikili ilişkilerin siyasal ve kültürel açıdan da güçlendirilmesini zorunlu kılmaktadır.

Afrika ülkeleri ile gerçekleştirilen Kahire ve Lizbon Zirveleri, aslında bir bakıma AB- Afrika ilişkilerinin resmini ortaya koymaktadır. Her iki Zirve'nin de buralarda ele alınan konular başta olmak üzere oldukça fazla sayıda ortak noktası bulunmaktadır.

3-4 Nisan 2000'de düzenlenen Kahire Zirvesi'nin sonunda Kahire Deklarasyonu³² ve Kahire Eylem Planı³³ imzalanmıştır. Kahire Eylem Planı, genel olarak Afrika ülkelerinin çok taraflı sorunlarının çözümüne yönelik öneriler sunarken, bu hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Bölgesel ekonomik işbirliği ve entegrasyon,
- Afrika'nın dünya ekonomisine entegrasyonu,
- Özel sektörün gelişimi ve yatırımların artırılması,
- Altyapı sorunlarının çözümü ve sanayinin gelişimi,
- Kalkınma çabalarına ve teknolojik gelişmelere yönelik araştırmalara ağırlık verilmesi,
- Kıta ülkelerinin artmakta olan yüksek miktarlardaki dış borçlarının azaltılması,
- İnsan hakları ve demokrasi konularında gelişim,
- Göç ve mülteci sorunlarının önlenmesi,
- Yabancı düşmanlığının engellenmesi,
- Kıtada barışın tesisi ve çatışmaların önlenmesi,
- Sürdürülebilir kalkınmanın tesisi ve yoksulluğun azaltılması,

- İnsan kaynaklarına yatırım yapılması; eğitim, sağlık, gıda güvenliği, çevresel ve kültürel sorunların çözümü.

Kahire Zirvesi, AB ile Afrika arasında daha yapısal bir siyasi diyalog kurulması açısından önemli bir girişim olmuştur. Söz konusu Zirve'nin ardından her iki tarafın yönetici memurları ve bakanları, düzenli toplantılar vesilesiyle bir araya gelmeye başlamışlardır. 2001'de NEPAD'ın oluşumunun da bu sürece olumlu yansımaları olmuştur.

Portekiz'in başkenti Lizbon'da 7-9 Aralık tarihlerinde gerçekleştirilen Avrupa Birliği- Afrika Birliği Zirvesi de 2000 yılındaki Kahire Zirvesi'nin ardından Hükümet ve Devlet Başkanları düzeyindeki 2. Zirve olma özelliğini taşımaktadır. Tıpkı 2000 yılındaki ilk Zirve'de olduğu gibi yine Portekiz'in dönem başkanlığında, bu kez yeni AB üyelerinin de katılımıyla yedi yıl aradan sonra bir araya gelen taraflar, benzer sorunları masaya yatırırlarken; Zirve'ye 27 AB üyesi ülkenin temsilcileri, Avrupa Komisyonu, AB Konseyi Sekreteryası, Afrika Birliği üyesi 52 ülke, Fas Krallığı, Afrika Komisyonu ve BM Sekreteryası'nın yanı sıra gözlemci sıfatıyla Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Hırvatistan ve Makedonya gibi AB'ye aday ülkelerle her iki kıtanın dışında yer alan Kanada, Japonya, Rusya, Çin, Hindistan ve Brezilya gibi Afrika kıtasıyla yakın ilişkileri bulunan ülkeler katılırken, ABD'nin Zirve'de yer alması dikkat çeken hususların başında gelmiştir.

Dikkat çeken hususlardan bir diğeri, yukarıda da belirtildiği üzere tıpkı Kahire'de olduğu gibi Zirve'nin yine Portekiz'in dönem başkanlığına rastlamasıdır. Tarihte Afrika'daki sömürgeci devletlerden biri olarak bilinen Portekiz, günümüzde Afrika kıtası ile sahip olduğu yakın ilişkileri birlik gündemine bir kez daha taşımak suretiyle Afrika ülkeleri nezdindeki önemini ve etkisini şüphesiz daha da artırmıştır. Portekiz'in AB dönem başkanlığını Almanya'dan devraldığı 1 Temmuz 2007 tarihinde belirlediği hedeflerden birisi de AB'nin dünyadaki rolünün güçlendirilmesi olurken, bu hedeflerin başında da Afrika gelmektedir. AB'nin Kalkınma ve İnsani Yardımlardan Sorumlu Komisyon Üyesi Louis Michel, AB ile Afrika arasındaki ilişkileri zorunlu ortaklık olarak değerlendirmiştir.³⁴ Zirve'de sıkça dile getirilen ve belgelerde de yer alan "stratejik ortaklık" ifadesi, AB- Afrika ilişkilerinin yapısının değişmeye başladığı yolunda önemli bir gösterge olduğu yorumlarını da beraberinde getirmiştir.³⁵

Portekiz'in yanı sıra Zirve'de Afrika cephesinden öne çıkan devlet, ilk Zirve'ye ev sahipliği yapan Mısır olmuştur. Ayrıca Mısır, Lizbon Zirvesi'nin hemen öncesinde 5 Aralık tarihinde Sharm El- Sheikh'deki Afrika- AB Bakanlar Toplantısı'na da ev sahipliği yapmıştır. Zirve sonunda yayınlanan bildiri

de Mısır'ın ve Devlet Başkanı Mübarek'in ikili ilişkiler konusunda son derece aktif ve yapıcı bir rol oynadığı belirtilmiştir.

Zirve'nin alt başlıklarını; yönetim ve insan hakları, barış ve güvenlik, göç, enerji ve iklim değişikliği, ticaret, altyapı ve kalkınma konularının oluşturduğu görülmüştür.

Kahire Zirvesi'nden Lizbon Zirvesi'ne uzanan yedi yıllık sürece bakıldığında her iki örgütte de önemli gelişmelerin yaşandığı görülmektedir. 2000 yılındaki Zirve'de 15 üye ülkenin bulunduğu AB, 2004 ve 2007'deki genişlemelerle birlikte 27 üyeli bir örgüte dönüşürken, 1963 yılında kurulan Afrika Birliği Örgütü, 2002 yılından itibaren "Afrika Birleşmelidir" sloganıyla Afrika Birliği'ne dönüşmüş, 2001 yılında ise örgütün ekonomik politikalarına yön veren NEPAD (Afrika'nın Kalkınması için Yeni Ortaklık) oluşturulmuş ve Afrika, uluslararası alanda daha aktif bir diplomasi izlemeye başlamıştır. Bunun yanında AB'nin politikalarında da önemli dönüşümler gözlemlenmiş ve ortak bir "Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası" oluşturulmuştur. Söz konusu adım, AB'nin uluslararası bir aktör olarak dünya genelinde daha aktif politikalar izleme düşüncesinde olduğunun açık bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. 2005 yılında da AB'nin kendi Afrika Stratejisi'ni benimsediği görülmektedir. Söz konusu strateji, AB üyeleri arasında ortak bir çerçeveye oluşturmayı amaçlamakta ve aynı zamanda Afrika'nın kalkınmasının, AB'nin siyasal önceliklerinden birisi olarak kabul etmektedir.

Lizbon Zirvesi, aslında bir bakıma başta Çin Halk Cumhuriyeti olmak üzere Afrika kıtasına ilgi duyan diğer dış güçlerin son dönemde kıta üzerinde artan etkilerine karşı AB'nin kıtadaki etkisini bundan sonra daha fazla hissettireceğine dair bir mesaj niteliği de taşıması bakımından önemlidir.

Zirve; İngiltere, Fransa ve Almanya gibi önde gelen AB üyesi ülkelerin, birliğin çatısı altında ortak bir Afrika politikası geliştirmeye yönelik çabaları açısından da büyük önem arz etmektedir.

Kahire'den Lizbon'a süregelen dönemde yaşanan gelişmeler ve 2005 yılında AB'nin benimsemiş olduğu Afrika Stratejisi, ilişkilerin gelişimi bakımından büyük önem arz etmektedir. Kahire Zirvesi'nde "stratejik işbirliği" ifadesi yer alırken, Lizbon'da ilişkilerin "stratejik ortaklık" çerçevesinde tanımlanması dikkat çekmiştir.

AB'nin Afrika Stratejisi üç temel ilkeye dayanmaktadır:

— İyi yönetimin, hukukun üstünlüğünün, barış ve güvenliğin kalıcı olarak tesis edilmesi,

— Ekonomik büyümenin teşvik edilmesi için bölgesel entegrasyonun, ticaretin ve karşılıklı bağımlılığın artırılması.

— Afrika'nın Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne ulaşması, sağlık, eğitim ve gıda güvenliği gibi temel hayat standartlarına ilişkin sorunlarına daha fazla destek verilmesi.

Lizbon Zirvesi'nde günümüzde Afrika ve Avrupa başta olmak üzere dünyayı etkileyen köklü değişimler göz önünde bulundurulurken, uzun vadede siyasal ortaklık, ciddi küresel sorunlar üzerinde ortak bir çalışma için gerekli araçların tedarik edilmesi, yeni AB- Afrika ortaklığının düzenlenmesi için Ortak Strateji ve 1. Eylem Planı başlıklı iki belge onaylanmıştır.

AB ile Afrika arasındaki stratejik ortaklığın gerçekleştirilmesi için Afrika- AB Troykası arasında 31 Ekim 2007'de Akra'da onaylanan 1. Eylem Planı (2008–2010) ise stratejik öncelikler bakımından şu hususları içermektedir:

- barış ve güvenliğin teşvik edilmesi,
- demokratik yönetim ve insan hakları konusunda gerekli değerlere ve ilkelere sahip çıkılması,
- ticaret ve bölgesel entegrasyon konularında potansiyelin artırılması ve bunun için gerekli imkanların kullanılması,
- Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne yönelik olarak Afrika'nın kalkınmasının hızlandırılması.

Ortak AB- Afrika Stratejisi, Avrupalı ve Afrikalı vatandaşların yararı için taraflar arasında stratejik bir ortaklığa yönelik olarak uzun vadeli bir vizyon sağlamayı amaçlamaktadır. 2008- 2010 dönemini içeren 1. Eylem Planı, önümüzdeki üç yıl içinde öncelikli gereksinimlerin giderilmesi amacıyla yönelik olacaktır. 1. Eylem Planı kapsamındaki ortaklıklar ve öncelikli eylemler ise şu şekilde sıralanmaktadır:

— **Barış ve güvenlik alanında ortaklık:** Taraflar arasında diyalogun artırılması, Afrika'da barış ve güvenliğin tesis edilmesi ve bu sürecin desteklenmesi amacıyla fonların oluşturulması.

— **Demokratik yönetim ve insan hakları konusunda ortaklık:** Global düzeyde diyalogun artırılması, kıtadaki demokrasinin desteklenmesi ve kültürel alanda işbirliğinin güçlendirilmesi.

— **Ticarete ve bölgesel entegrasyona yönelik ortaklık:** Afrika'daki entegrasyon gündeminin desteklenmesi; kurallar, standartlar ve kalite kontrol

konusunda Afrika'nın kapasitesinin artırılması ve AB- Afrika altyapı ortaklığının uygulanması.

— **Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne ulaşılması hususunda ortaklık:** Bu hedeflerin başarılması için Afrika'ya gerekli finansal desteğin verilmesi, söz konusu hedeflerin içerisinde yer alan sağlık, eğitim ve gıda güvenliğinin sağlanması.

— **Enerji alanında ortaklık:** Enerji güvenliğinin sağlanması ve enerji girişi konusunda işbirliğinin yoğunlaştırılması.

— **İklim değişikliği konusunda ortaklık:** İklim değişikliği politikaları ve buna yönelik işbirliği konusunda ortak bir gündemin tesis edilmesi.

— **Göç, mobilite ve istihdam konularında ortaklık:** Göç ve kalkınmada Tripoli Konferansı Deklarasyonu'nun uygulamaya konulması, insan ticareti konusunda AB- Afrika Eylem Planı'nın hayata geçirilmesi, Afrika'daki istihdamın artırılması ve yoksulluğun azaltılması (bu konuda Ouagadougou Deklarasyonu ve Eylem Planı³⁶ da dikkate alınmaktadır).

— **Bilim ve bilgi toplumu konusunda ortaklık:** Afrika'da bir bilgi toplumunun gelişimine destek verilmesi, kapasite gelişimi, Afrika'nın bilim ve teknoloji konsolide planının desteklenmesi.

2005 yılının Ekim ayında Avrupa Komisyonu tarafından kabul edilen ve iki ay sonra da onaylanan stratejik bir ortaklığın oluşturulması amacına dayanan AB'nin Afrika Stratejisi; birlik üyeleri arasında Afrika'ya yönelik ortak bir çerçeve oluşturulmasını amaçlamaktadır. AB, söz konusu strateji ile Afrika'nın kalkınmasını kendi siyasal önceliklerinden biri olarak kabul etmiştir. Ayrıca yine bu kapsamda 24-25 Ekim 2007'de Afrika Birliği Komisyonu ile Avrupa Birliği Komisyonu arasında gerçekleştirilen toplantının ardından altyapı alanında ortaklığı öngören ortak bir deklarasyon imzalanmıştır.³⁷

2005 yılında AB'nin benimsediği Afrika Stratejisi, ikili ilişkiler konusunda ilk önemli basamak olurken, 2007'nin Haziran ayında ise AB- Afrika Stratejik Ortaklığı kabul edilmiştir. Son dönemde AB ile Afrika arasında siyasal düzeyde işbirliğinin güçlendirilmesi için çalışılmaktadır.

Zirve'nin sonunda yayınlanan Lizbon Deklarasyonu, Zirve'nin AB ve Afrika'yı bir araya getirerek taraflara eşsiz bir fırsat sunduğuna, Avrupa entegrasyonunun 50. yıldönümünün kutlandığı bu yılın, aynı zamanda Afrika'nın da bağımsızlığının başlangıcının 50. yıldönümü olduğuna atıfta bulunurken, AB ile Afrika'yı buluşturan Lizbon Zirvesi'nin her iki kıtanın çözülmesi gereken ortak güncel sorunlarına yönelik önemli bir fırsat olduğunu vurgulamıştır.³⁸

Deklarasyonda geçmişten alınan derslerin ve edinilen tecrübelerin farkında olunduğuna ve ortak bir gelecek için cesur bir yaklaşıma ihtiyaç duyulduğuna da yer verilmiştir. Ayrıca 2000 yılında Kahire’de düzenlenen toplantıdan bu yana çok değişiklikler olduğuna, Afrika’da Afrika Birliği’nin kuruluşuna tanık olduğuna; bu birliğin, Afrika’nın sorunlarına hitaben kıtanın genel olarak sesini yansıttığına, yine birliğin ekonomik aracı olan NEPAD’ın bu çerçevedeki rolünün oldukça önemli olduğuna vurgu yapıldı. Buna karşın, Avrupa’da da AB’ye yeni katılımlar olduğuna dikkat çekilirken; küresel alanda enerji, iklim değişikliği, göç ve cinsiyetle günümüzün kilit siyasal sorunlarının çözümü konusunda birlikte çalışılacağı kaydedildi.

Geleceğe yönelik yeni bir siyasal stratejik ortaklığın geliştirilmesinin önemi vurgulanırken, ortak değerlerin ve hedeflerin tesis edilmesinin güvenliğe, istikrara, demokrasiye, hukuk kurallarına ve kalkınmaya olumlu olarak yansıtacağı belirtildi.

Her iki toplumun yükümlülükleri temelinde ve eşit şartlarda bu ortaklığın geliştirileceğine, bu doğrultuda temel taahhütler konusunda önemli sonuçlar elde edileceğine, bir başka ifadeyle Milenyum Kalkınma Hedefleri’ne ulaşılabileceğine yer verilirken; Afrika’da güvenliğin ve kalıcı bir barışın tesisinin, yatırımların güçlendirilmesinin, bölgesel entegrasyon ve yakın ekonomik bağlar aracılığıyla büyümenin, refahın, iyi yönetimin ve insan haklarının teşvikinin, açık ve çok taraflı bir yapı çerçevesinde küresel yönetim için fırsatların yaratılmasına vesile olacağı vurgulandı.

Zirve’de Ortak bir Strateji ve Eylem Planı’nın kabul edildiği, bu nedenle belirlenen hedeflere ulaşılması ve 2010 yılında gerçekleştirilecek 3. Zirve’de bunların sonuçlarının görünmesi amacıyla kapsamlı ve etkin bir iş takibi mekanizmasının oluşturulduğu belirtildi. Deklarasyonun son bölümünde Lizbon Zirvesi’nin her iki kıtadaki değişime, kıtaların diyaloguna, yeni politikalar için açılıma ve ortak bir geleceğe vesile olacağı kaydedildi.

Zirve’de kabul edilen Ortak AB- Afrika Stratejisi, ilişkilerin geleceğini oluşturması beklenen bir belge olması bakımından da son derece büyük önem taşımaktadır. Böylece, geçmişte olduğu gibi çok sayıda belgenin ortaya atılarak ilişkilerde karmaşa yaşanmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir.

Lizbon’daki Zirve’yle eş zamanlı olarak AB- Afrika İş Zirvesi ve Afrika-Avrupa Gençlik Zirvesi de gerçekleştirilirken, her iki kıtadan iş adamları ve gençler bir araya gelmek suretiyle mevcut sorunları tartışarak bunlara yönelik çözüm yollarını masaya yatırmışlardır.³⁹

Lizbon Zirvesi, özellikle Darfur ve Zimbabve’de yaşanan sorunların gündeme alınmaması nedeniyle uluslararası kamuoyunun eleştirilerinden nasibini

alırken, başta Almanya Başbakanı Angela Merkel olmak üzere AB üyesi ülkelerin liderlerinin Zimbabve yönetimine ağır eleştirilerde buldukları görül-müş, buna karşın Afrika ülkeleri, Zimbabve rejimini savunarak Zirve'ye katılı-mını desteklemişlerdir.⁴⁰ Zirve'de öne çıkan temel anlaşmazlık konuları ise ticaret ve insan hakları olmuştur.

3. AB- Afrika Zirvesi, 2010 yılında Afrika'da düzenlenecek ve söz konu-su Zirve'de 1. Eylem Planı'nın sonuçları da gözden geçirilecektir. Bu durum, AB'nin artık Afrika konusunda daha aktif politikalar izleyerek, son dönemde kıtadaki etkinliklerini arttıran bölge dışı diğer güçlerle daha yoğun bir rekabe-te gireceğini göstermektedir.

3.1.3 Japonya

Dünyadaki ve Asya kıtasındaki gelişmiş ülkelerin başında gelen, ABD'nin ardından en büyük ikinci büyük ekonomi olarak bilinen Japonya'nın gerek dünya genelinde gerekse Afrika'ya yönelik izlemiş olduğu politikalar, başta ABD ve AB olmak üzere büyük ölçüde Batılı devletlerin uygulamış oldukları politikalarla uyumludur. Bunda şüphesiz Japonya'nın G-8 üyesi olması ve dünyadaki gelişmeleri etkileme kapasitesine sahip olması önemli birer etken olarak görülmektedir. Bu nedenle, Japonya'nın Afrika'ya yaklaşımını ve karşı-lıklı ilişkilerini "Batılı Güçlerin Afrika'ya Yönelik Politikaları" bölümünde değerlendirmek daha yerinde olacaktır. Buna karşın, Japonya'nın 1994 yılından itibaren gerçekleştirilen Asya- Afrika Forumları'nın da aktif bir katılımcısı olduğunu unutmamak gerekir. Japonya, özellikle Güney- Güney İşbirliği'ne önemli ve aktif destek veren ülkelerin başında gelmektedir.

Çalışmanın birinci bölümünde de bahsedildiği üzere Japonya, Afrika kı-tasında aktif politikalar izleyen devletler arasında yer almakta, kıtaya yönelik kalkınma yardımları ile sürekli ön saflarda bulunmakta ve bu kapsamda Afri-ka'ya yönelik devlet politikalarına yön veren Tokyo Uluslararası Afrika Kal-kınma Konferansı'nın (TICAD) bunda önemli bir rolü bulunmaktadır.⁴¹

1993 yılında oluşturulan bu oluşumun Afrika'ya yönelik beş temel pren-sibinin bulunduğu görülmektedir ki, söz konusu hususlar, Japonya'nın da uzun bir dönemdir Afrika'da izlediği politikalarla bire bir örtüşmektedir. Bunlar; demokratikleşme için yardım, ekonomik reformlar için yardım, insan kaynak-larının gelişimi için yardım, çevrenin korunması için yardım, etkin ve verimli yardım şeklinde sıralanmaktadır.⁴²

Genel olarak, TICAD'ın Afrika'ya yönelik kapsamlı politikaların izlen-mesinden sorumlu olduğunu ifade etmek mümkündür. Kuruluşundan günümü-ze 1993, 1998, 2003 ve son olarak da 2008 yılında dört konferans gerçekleşt-irdiği görülen TICAD'ın bu kapsamda Afrika'daki siyasi ve ekonomik re-

formlara destek sağladığı, günümüzde dahi Afrika'nın temel sorunlarından biri olan özel sektörlü geliştirmeye çalıştığı, bölgesel işbirliği ve entegrasyona katkıda bulunduğu, başta BM Kalkınma Programı (UNDP), BM Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO), BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Dünya Bankası, Afrika Birliği, NEPAD ve bölgesel ekonomik topluluklar olmak üzere uluslararası ajanslar, donör ülkeler, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları ile de işbirliği yaptığı bilinmektedir.

Şüphesiz Japonya'nın Afrika'da sömürgeci bir geçmişinin bulunmaması da kendisi açısından önemli bir artı teşkil etmekte ve Afrika uluslarının, başta söylemlerinde olmak üzere bu ülkeye karşı güvenle baktıkları görülmektedir.

Japonya, kapasitesi ölçüsünde bağımsızlıklarını kazanan Afrika ülkeleri ile yakın ilişkiler tesis etmeye başlamış ve özellikle Afrika Birliği Örgütü çerçevesinde sömürgecilikle mücadele konusunda dayanışma halinde olmuştur.⁴³ 1973'deki petrol krizinde izlemiş olduğu politikaların, ABD'nin politikaları ile çeliştiği ve petrol zengini Afrika ülkeleri ile ilişkilerin daha da geliştirilmeye çalışıldığı görülmüştür ki, Japonya'nın hammadde ve enerji zengini iki ülke olan Nijerya ve Güney Afrika ile uzun bir dönemdir oldukça istikrarlı ilişkilerinin bulunduğunu ifade etmek mümkündür.⁴⁴

Japonya'nın Kapsamlı Güvenlik Politikası (CNS) doğrultusunda hammadde kaynaklarına duyduğu ihtiyaç, dış politikada ilginin enerji kaynaklarının zengin olduğu bölgeler üzerinde yoğunlaşmasına neden olmakta ve Afrika kıtası da bu kapsamda önemli bölgeler arasında yer almaktadır. Hatta Japon politikacıların, Güney Afrika'yı önemli hammadde kaynakları bakımından Ortadoğu ile eş değerde gördükleri belirtilmektedir.⁴⁵

Enerji kaynaklarının zengin olduğu bölge ülkelerine yönelik yardımların ve yatırımların artırılması, Japonya'nın ulusal güvenlik menfaatleri bakımından da gereklilik arz etmektedir.

Japonya'nın ABD ile kıyaslandığında enerji kaynakları açısından zengin bölgelere yapmış olduğu Doğrudan Yabancı Yatırımların (DYY), daha çok ihracata yönelik olduğu görülmektedir. Bu yaklaşım, aynı zamanda Japonya'nın mukayeseli üstünlük pozisyonunu tanımlamaktadır. Buna karşın, ABD'nin yatırımları ise daha çok iç piyasalara yöneliktir, çünkü ABD, mukayeseli üstünlük pozisyonuna göre DYY'lerinin yerlerini değiştirmektedir.⁴⁶ Öte yandan, geçmiş dönemden bu yana Japonya'nın Afrika politikasında önemli yatırımların yapıldığı ülkelere komşu olan büyük ülkelerin de hibe şeklindeki ekonomik yardımlarla desteklendikleri görülmektedir. Buradaki temel yaklaşım, Afrika devletleri arasında Japonya karşıtlığının ortaya çıkmasının önlenmesidir.⁴⁷ Dolayısıyla, bölge ülkeleri ile dostça ilişkilerin geliştirilebilmesi büyük önem taşımaktadır.

Özellikle 2008 yılının, Japonya'nın Afrika ülkeleri ile ilişkilerinde tarihi bir yıl olduğunu ifade etmek mümkündür. Söz konusu yılın Mayıs ayında TICAD'ın dördüncü toplantısına, Temmuz'da ise G-8 Zirvesi'ne ev sahipliği yapan Japonya, Afrika ülkeleri nezdindeki itibarını daha da arttırmıştır.⁴⁸

4. TICAD Toplantısı'nda Yokohama Eylem Planı kabul edilirken, yine aynı isimle ortak bir deklarasyon yayınlanmıştır.⁴⁹ Söz konusu Eylem Planı'nda Afrika ülkelerinin son dönemde yakalamış oldukları ekonomik büyümenin desteklenmesi, Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne ulaşılması için işbirliğinin artırılması, barışın ve iyi yönetimin güçlendirilmesi, çevresel sorunların giderilmesine yardımcı olunması ve bu kapsamda ortaklığın genişletilmesi gibi hususlara yer verilmiştir.⁵⁰

G-8 Zirvesi'nde ise söz konusu ülkelerin liderleri, Afrika'ya yapılan yardımların 2010'a kadar iki katına çıkartılacağını (25 milyar dolara) belirtmişler ve özellikle sağlık koşullarının iyileştirilmesine yönelik olarak 60 milyar dolarlık bir destek sözü vermişlerdir.⁵¹

Japonya, Afrika'nın en önde gelen donör ülkelerinden birisi olarak bilinmektedir. Tablo- 20'de görüldüğü üzere OECD'ye göre, Japonya'nın Afrika'ya yönelik 2006'daki Resmi Kalkınma Yardımları (RKY) 2,6 milyar doların üzerinde olmuştur.⁵² Özellikle Sahra altı Afrika'da Burundi, Fildişi Sahili, Kongo Brazzaville, Kongo D. C., Liberya, Ruanda, Sierra Leone, Somali ve Uganda'nın bu yardımlardan önemli ölçüde yararlandıklarını ifade etmek mümkündür.⁵³ Söz konusu yardımlar; altyapı, temiz içme suyu, sağlık, gıda yardımı ve eğitimin yanı sıra, mültecilerin yeniden ülkelerine dönmelerine ve topluma entegre olmalarına, seçim sistemlerindeki reformların gerçekleştirilmesine ve toplumsal kalkınma projelerine büyük oranda destek sağlamaktadır.

Tablo- 20: Afrika'ya Yönelik Resmi Kalkınma Yardımları, 2006 (milyon dolar)

Ülkeler	RKY
ABD	5.805
Birleşik Krallık	5,462
Fransa	5,158
Almanya	3,463
Japonya	2,621

Kaynak: Fletcher Thembo, Where next for TICAD: Building lasting partnerships, Overseas Development Institute, May 2008

Japonya'nın yine TICAD aracılığıyla bugüne kadar özellikle çok sayıda Afrika ülkesinde kadınların güçlendirilmesinden sağlık koşullarının iyileştirilmesine kadar birçok alanda önemli başarılar kaydettiği bilinmektedir.⁵⁴ Yine TICAD'ın Afrika Bilgi Teknolojisi İnisiyatifi adlı programı vesilesiyle başta Kamerun, Nijerya, Tanzanya olmak üzere çok sayıda bölge ülkesine destek sağladığı görülmektedir.

Japonya'nın Afrika ile toplam ticaret hacmi 2007 yılında 26,6 milyar dolar olarak açıklanmıştır.⁵⁵

Japonya, BM İnsan Güvenliği Güven Fonu'na (UNHSTF) da 30 milyar doların üzerinde katkı sağlarken, BM Ajansları tarafından uygulanan yaklaşık 180 projeyi desteklemiştir ki, söz konusu projelerin 50'den fazlası da Afrika'ya yönelik olmuştur.⁵⁶ Yine Japonya'nın istikrarlı olarak Afrika ülkelerinin Milenyum Kalkınma Hedefleri'ne ulaşabilmelerine yönelik önemli destekler verdiği kaydedilmektedir.⁵⁷

Sonuç olarak söz konusu göstergeler, Japonya'nın Afrika kıtasındaki etkinliğini gün geçtikçe arttırdığını ortaya koyarken, diğer bölge dışı güçlerle de yoğun rekabetini devam ettireceğini gözler önüne sermektedir.

3.2 Doğulu Güçlerin Afrika'ya Yönelik Politikaları

3.2.1 Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)

Son dönemde yakalamış olduğu muazzam büyüme oranları ve çektiği yatırımlar, BM Güvenlik Konseyi'ndeki statüsü ve dış ilişkileri ile dikkatleri üzerinde toplayan Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC), Afrika'da izlemiş olduğu etkin politikaların sonucunda gün geçtikçe artan etkisiyle kıta üzerinde uzak coğrafya politikası izleyen diğer devletler tarafından da dikkatle takip edilmektedir.

Çin, 1970'li yılların sonlarında ekonomisini Doğrudan Yabancı Yatırımlara açarken, 1990'lı yıllardan itibaren gelişmekte olan ülkeler arasında en çok yatırım çeken ülkelerin başında gelmeye başlamıştır. Bu dönemde Çin'in diğer ülkelere de yatırımlar yapmaya başladığı gözlemlenirken, bu kapsamda Afrika'nın da ağırlığını gün geçtikçe arttırdığı görülmektedir.

Afrika kıtası ise başta petrol olmak üzere doğalgaz, bakır, altın, platin ve manganez gibi zengin kaynakları nedeniyle dış güçler tarafından büyük önem arz etmekte ve bu kapsamda büyümesinin devamı açısından söz konusu kaynaklara önemli ölçüde ihtiyaç duyan Çin nezdinde de önemli bir konumda bulunmaktadır. Dünya Bankası ve BM Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD), Afrika'nın petrol ve gazının %36'sının AB ülkelerine, %33'ünün ABD'ye, %9'unun ise Çin'e gittiğini bildirmektedir. Çin açısından Afrika ile ilişkilerin daha yukarı noktalara çıkartılabilmesi, söz konusu oranın da artacağı anlamı-

na gelmektedir.⁵⁸ Ayrıca Afrika'nın güneş enerjisi konusunda da muazzam bir potansiyeli bulunmaktadır. Buna karşın, küresel güneş enerjisi üretiminde düşük bir yüzdeye sahiptir ve zengin potansiyelin değerlendirilmesi de çok önemlidir. Bu kapsamda Çinli şirketlerin, özellikle sahip olduğu potansiyelle dikkat çeken Kenya'daki faaliyetleri oldukça dikkat çekici olmakla birlikte, söz konusu şirketlerin, bölgede önemli yatırımları ve ortaklıkları bulunmaktadır.⁵⁹

Soğuk Savaş öncesi dönemde Çin'in Afrika ile diplomatik ilişkisi bulunmazken, Soğuk Savaş döneminde kurulan ilişkilerin de oldukça kısıtlı olduğunu ifade etmek mümkündür. Ancak Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte Çin'in Afrika ile ilişkilerinde önemli bir canlılığın gözlemlenmeye başladığı görülmektedir. 2000'li yıllar ise söz konusu yakın ilişkilerin, ekonomik göstergelere de yansıtıldığı yıllar olmuştur.

2000 yılının Ekim ayında Pekin'de bir İşbirliği Forumu gerçekleştirilirken, katılımcıların daha çok Bakan ve farklı düzeylerdeki temsilcilerden oluştuğu görülmüştür. Forum'da Pekin Deklarasyonu ile Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Programı adı altında iki belge kabul edilirken, bunlarla 21. yüzyılda uzun vadeli, karşılıklı kazanımlara dayalı dayanışmanın artırılması ve istikrarlı ilişkilerin tesis edilmesi amaçlanmıştır. Yine Forum'un ardından Çin; Etiyopya, Gabon, Sudan ve Zambiya gibi ülkelerde hükümete bağlı çeşitli komiteler oluşturmuştur.⁶⁰

2000 yılında Çin'in Afrika ile ticaret hacmi 10,5 milyar dolar olarak hesaplanırken, bu rakam; 2004'de 29,5 milyar dolar, 2005'de yaklaşık 40 milyar dolar, 2006'da 55,5 milyar dolar, 2007'de ise 73 milyar dolar olmuş, 2010'da ise söz konusu rakamın 100 milyar dolara ulaşması hedeflenmektedir.⁶¹ Öte yandan, Çin'in Sahra altı Afrika ile olan ticaret hacmi de 2000- 2007 yılları arasında 7 milyar dolardan 59 milyar dolara yükselmiştir.⁶² Çin, AB ve ABD'nin ardından Afrika'nın üçüncü ticari partneri konumunda bulunmaktadır. Söz konusu süreçteki istikrarlı ve ciddi orandaki artışların ardında şüphesiz 2006 yılının Kasım ayında gerçekleştirilen Çin-Afrika İşbirliği Forumu'nun oldukça önemli bir rolü bulunmaktadır. Ayrıca 2006 yılının bir diğer önemli tarafı da Çin ile Afrika arasındaki diplomatik ilişkilerin tesisinin 50. yıldönümü olmasıdır. Yalnızca 2006 yılında Afrika'ya çeşitli düzeylerde 16 ziyaret gerçekleştirilmiştir.⁶³

Çin'in Afrika politikasının genel prensipleri ve amaçları; samimiyet, dostluk ve eşitlik; karşılıklı menfaat ve ortak refah; karşılıklı destek ve yakın koordinasyon terimleriyle ifade edilmektedir.⁶⁴

Pekin'de gerçekleştirilen Çin- Afrika İşbirliği Forumu'na 48 Afrika ülkesinin 41'i Devlet ve Hükümet Başkanı düzeyinde katılmıştır.⁶⁵ Zirve sonunda Pekin Deklarasyonu kabul edilmiştir.⁶⁶

Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, açılış konuşmasında Çin'in Afrika ile ilişkilerinde ekonomik ilişkilere öncelik verdiğini, ancak siyasi ilişkileri de en üst düzeyde geliştirmeyi amaçladığını ifade etmiştir. Bu doğrultuda;

- Eşitlik ve karşılıklı güven çerçevesinde siyasi ilişkilerin derinleştirilmesi, bunun için de karşılıklı olarak üst düzey ziyaretlerin gerçekleştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu,

- Ekonomik işbirliğini "kazan- kazan" ilişkisi çerçevesinde tanımladıklarını; bu amaçla, ekonomik ve ticari bağların güçlendirilmesi, işbirliği alanlarının genişletilmesi ve iş çevrelerinin desteklenmesi gerektiğini,

- Kültürel zenginleşme için karşılıklı değişimlerin artırılmasını,

- Dengeli ve uyumlu bir küresel kalkınmanın teşvikini; bu kapsamda Güney- Güney İşbirliği'nin artırılacağını ve Kuzey- Güney diyalogunun teşvik edileceğini,

- Uluslararası ilişkilerde işbirliğinin ve karşılıklı desteğin güçlendirileceğini belirtmiştir.

Jintao, Zirve sonrasındaki süreçte Afrika'ya gereken desteğin verileceğini ifade ederken, söz konusu süreçte;

- 2006'daki yardımların 2009'a kadar iki katına çıkartılacağını,

- Afrika'ya yönelik 3 milyar dolarlık imtiyazlı tahvillerin ve 2 milyar dolarlık imtiyazlı kredilerin sağlanacağını,

- Çin- Afrika Kalkınma Fonu'nun oluşturularak, 5 milyar dolarlık bütçeyle Çinli şirketlerin Afrika'ya yatırımlarının teşvik edileceğini⁶⁷,

- Afrika'daki Az Gelişmiş ve Borç Yükü Ağır Ülkelerin borçlarının iptal edileceğini ve bu ülkelerle diplomatik ilişkilerin tesis edileceğini,

- Borç Yükü Ağır Ülkelerle vergilerin kaldırılarak ticaret hacminin arttırılacağını açıklamıştır.⁶⁸

Söz konusu hedeflerin gerçekleştirilebilmesi, karşılıklı ilişkilere önemli kazanımlar sağlamakla birlikte, borçların iptali ve yardımların arttırılması, Afrika ülkelerinin özellikle altyapısal gelişimine önemli ölçüde katkı sağlayacaktır.

Çin ile Afrika arasında ayrıca bir de Afrika İnsan Kaynakları Kalkınma Fonu (AHRDF) oluşturulmuştur. Söz konusu Fon aracılığıyla da üç yıllık periyotta;

- 15.000 Afrikalıya mesleki eğitim verilmesi,

- 100 tarım uzmanının kıtaya gönderilmesi,

- Afrika'da 10 özel Tarımsal Teknoloji Merkezi'nin kurulması,

- Afrika'da 30 hastanenin inşa edilmesi,
- Sıtmanın tedavisi ve önlenmesi amacıyla Sıtma ile Mücadele Merkezleri'nin kurulması,
- 300 genç gönüllünün kıtaya gönderilmesi,
- Kıtanın kırsal kesimlerinde 100 okulun inşa edilmesi,
- Çin Hükümeti'nin Afrikalı öğrencilere yönelik olarak vermiş olduğu bursları arttırması planlanmaktadır.⁶⁹

Çin'in özellikle Afrika'daki eğitim ve sağlık sektörlerine yönelik programları; yoksulluğun, gelir eşitsizliğinin ve işsizliğin azaltılmasında kilit bir rol oynadığı da ifade edilmektedir.

Zirve'de Güney Afrika Devlet Başkanı Thabo Mbeki ise Afrika ülkelerinin yatırımlar konusunda kenetlenmeleri, kısıtlandırmaların sınırlandırılması ve Afrika ile Çin arasında ortak teşebbüslerin teşvik edilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁷⁰

2006 yılındaki Zirve'nin ardından Çin'in Afrika politikasında değişimler görülürken, özellikle finansal hizmetlerin, tarım alanında ciddi yatırımların ve Ekonomik İşbirliği Bölgeleri'ne yönelik yatırımların arttığı belirtilmektedir. Örneğin, Kasım 2007'de Afrika'nın en büyük bankası olan G. Afrika Standart Bank'ın %20'si, 5,4 milyar dolar karşılığında Çin Sanayi ve Ticaret Bankası tarafından satın alınmış, yine bunu takiben Çin Kalkınma Bankası ile Nijerya'daki Afrika Birleşik Bank arasında bir ortaklık anlaşması imzalanmıştır.⁷¹ Daha sonra söz konusu ortaklıkların daha da arttığı görülmüştür. Çin'in Afrika'daki yatırımlarının artışında tekstil sektörü de önemli bir yer tutmaktadır. 2005 yılının Ocak ayında Dünya Tekstil Ticareti'ni düzenleyen Çok Elyafıllar Anlaşması'nın yürürlükten kalkması, Çin'e önemli kazanımlar sağlamakla birlikte Afrika'ya yatırımların artmasını da beraberinde getirmiştir.⁷²

Çin'in Afrika'daki yatırımlarında enerji konusu da hayli büyük bir önem arz etmektedir. Çin'in söz konusu yatırımlarına ve altyapı projelerine ilişkin tablo aşağıda yer almaktadır.

Tablo- 21: Çin'in Afrika'daki Yatırımları

Ülke	Kaynak Çıkartma	Altyapı Projeleri
Zambiya/Kongo D.C.	Kobalt ve Bakır	
Mozambik	Kömür ve Petrol konusunda altyapı çalışmaları	Spor Alanları
Zimbabve	Kömür ve Ferrokrom* keşfi	Yol, Cep Telefonu Ağları, Elektrik üretimi ve dağıtımı
Etiyopya	İlaç üretimi ve petrol keşfi	Çimento fabrikası ve spor alanları
Gabon	Kereste, manganez, niyobiyum, demir ve petrol	Hastaneler, Cumhurbaşkanlığı Konutu, demiryolları ve yollar
Mali	Pamuk yerleştirme bitkisi	Kongre Merkezi, yollar
Sudan	Petrol	Hidro-elektrik güç santralleri ve istasyonları, petrol boru hattı
Senegal		Sağlık tesisleri, Spor Alanları ve Kültürel Altyapı
Cezayir	Petrol Rafineri	Konut Yapımı, Hava Alanı Genişletme ve Motoryolları

Kaynak: Yoon Jung Park, Chinese Migration in Africa, South African Institute of International Affairs, Occasional Paper, No:24, January 2009

*Krom ve Demir alaşımı

Çin Devlet Başkanı Hu Jintao, 2007 yılında yine geniş kapsamlı bir Afrika turuna çıkarken, bu kapsamda Namibya, Zambiya, Sudan, Kamerun ve Liberya gibi kıta ülkelerini ziyaret ederek, Çin'in Afrika'da Zirve sonrası daha da aktif olacağını sinyallerini vermiştir.⁷³

Batılı kaynaklar, Çin'in Afrika'da artan etkisini, siyasi itibardan ziyade ekonomik itibar oluşturmak yönünde değerlendirmektedirler. Bu tezi öne sürerken de Çinli yetkililerin, Batılı ülkeler gibi demokrasi ve insan hakları gibi konuları, ekonomik ilişkilerde ön şart olarak kullanmadıklarına dikkat çekmektedirler. Bilindiği gibi Batılı ülkelerin yatırım ve yardımları; insan hakları, iyi yönetim ve neo-liberal ekonomik reformların gerçekleştirilmesi gibi konularla doğrudan ilintilidir. Buna karşın, Çin'in Afrika'ya yönelik yatırım ve yardımlarında bu türden bir ön şartın bulunmadığı görülmektedir ki, şüphesiz bunun da en açık göstergesi, El- Beşir yönetiminin bulunduğu Sudan'dır. Çin, Sudan'daki 4 milyar dolarlık yatırımıyla bu ülkedeki en büyük yatırımcıdır.⁷⁴ Ancak Çin'in ekonomik alanda olduğu gibi siyasi alanda da ABD ve AB ile Afrika üzerinde önemli bir rekabet halinde bulunmakla birlikte kıtadaki etkisini ve prestijini arttırdığı da bir gerçektir. Bu kapsamda Etiyopya, Kenya, Nijerya ve G. Afrika ile son dönemde de Sudan'da aktif çalışmaların yürütüldüğü görülürken; özellikle Eğitim, Sağlık, Bilgi ve Kültür, Ulaşım, İletişim, Çevre ve Savunma Bakanlıkları'nın desteklendikleri görülmektedir.⁷⁵

Çin'in 48 Afrika ülkesinde yatırımları bulunmaktadır ve söz konusu yatırımlar başlıca kaynak, inşaat ve altyapı sektörlerine yöneliktir.⁷⁶ Ayrıca özel sektörün ve ticari kuruluşların projelerinin de önemli ölçüde desteklendiği bilinmektedir. Çinli Çok Uluslu Şirketlerin, Afrika'daki ciddi yatırımları dikkat çekerken; Angola, Sudan ve Nijerya'da petrole yönelik yatırımların, Çin'in dış

yatırımlarında önemli yer tuttuğu görülmektedir. Zaten başında da belirtildiği gibi Çin'in ithal ettiği toplam petrolün %28'ini Afrika'dan karşıladığı, bu kapsamda da Angola, Nijerya ve Sudan'ın başı çektiği ifade edilmektedir.⁷⁷ Yine Çinli İnşaat Şirketleri'nin Angola, Sierra Leone, Tanzanya ve Zambiya gibi kıta ülkelerinde önemli projelere imza attıkları bilinmektedir.⁷⁸ Ayrıca Çinli ticari kuruluşlar, işbirliği yapmak amacıyla Afrika'da kendilerine uygun partnerler aramakta, yerel hükümetler desteklenmekte ve teknoloji transferi konusunda da önemli işbirliklerine imza atılmaktadır. Söz konusu yatırımlarla birlikte Afrika'daki Çinlilerin sayısı da günden güne artmaktadır. 2001 yılında yaklaşık 40 ülkede 130.000 Çinli bulunurken, bu sayının 2003- 2008 yılları arasında 580.000 ile 820.000 aralığında olduğu tahmin edilmektedir.⁷⁹

Çin'in Afrika'daki politikalarında güvenli bir biçimde enerji kaynaklarına ulaşım, öncelikli konuların başında gelmektedir. Pekin'in Afrikalı kuruluşlarla altyapısal kalkınma projelerine odaklanması ve Çin-Afrika petrol ticaretinin hızla gelişmesinin ardından Afrika'nın Batılı ülkelerle de ilişkilerini olumlu etkilediği ve daha fazla karşılıklı kazanımlara dayalı ilişkilerin görülmeye başladığı ifade edilmektedir.⁸⁰

Çin'in kıtadaki hükümetlerin, bölgesel örgütlerin ve uzmanlık kuruluşlarının yanı sıra sivil toplumla da yakın ilişkilerin tesis edilmesi konusunda büyük çabalar harcadığı görülmektedir. Bu kapsamda Afrika'daki çok sayıda STK ile işbirliği yapıldığı belirtilmekte ve ortak çalışmalar gerçekleştirilmektedir.

Çin eyaletlerinin de son dönemde Çin'in Afrika ile gelişen ticari ilişkilerinde önemli etkilerinin bulunduğunu da ifade etmek mümkündür. Özellikle Eyalet Başkanları'nın Afrika ziyaretleri, söz konusu ilişkilerin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, Guangdong'un Eski Parti Sekreteri Zhang Dejiang, 2004 yılının Ekim ayında kalabalık bir heyetle G. Afrika, Mısır ve Cezayir'i ziyaret etmiş ve 1,2 milyar dolarlık ticari anlaşmaları sonuçlandırmıştır. 2002'de 2 milyar dolar olan Guangdong ile Afrika arasındaki ticaret hacmi, 2006'da 7,9 milyar dolara ulaşmıştır. Yine benzer şekilde Şangay'ın 2006'da Afrika ile ticaret hacmi bir önceki yıla göre %35,8 oranında artarak 3 milyar doları aşmış, Zheijang eyaletinin de 2001'de 1,31 milyar dolar olan ticaret hacmi, 2006'da 6,68 milyar dolara yükselmiştir.⁸¹

Çin'in Afrika konusunda diğer dış güçlere karşı en büyük avantajı, şüphesiz bölge ülkelerinin ihtiyaçlarını daha doğru analiz edebilmesi ve söz konusu ülkelerle ilişkilerini bu çerçevede geliştirebilmesidir. Kısa zamanda kıtada kat etmiş olduğu mesafeyi de bunun açık bir göstergesi olarak kabul etmek mümkündür. Ayrıca Doğrudan Yabancı Yatırımlarda ve kalkınma yardımlarında da oldukça etkin politikalar izlenmektedir. Çin'in yatırım yaptığı kıta ülke-

lerinden Sudan, genel sıralamada 9. , Cezayir 18. ve Zambiya ise 19. sırada yer almaktadır.⁸² Çin'in Doğrudan Yabancı Yatırımları'nda eyaletlerin toplam payı 2007 yılında %21,2 olarak hesaplanmıştır.⁸³ Bu açıdan Çin'deki eyaletleri, Çin- Afrika ilişkilerini destekleyen alt birimler olarak nitelendirmek mümkündür. Ayrıca 2006 yılında gerçekleştirilen Zirve'nin ardından DYY akışında önemli bir artış olduğu tahmin edilmektedir.

28 Ocak 2009'da Afrika Birliği Komisyonu ile Çin H. C. arasında Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşması imzalanmıştır. Ayrıca Çin H.C. Hükümeti, Afrika'da barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin olarak Afrika Birliği tarafından oluşturulan misyonlara da destek sağlamaktadır. Son olarak 5 Ocak 2009'da Afrika Birliği Somali Misyonu'na (AMISOM) 300.000 ABD Doları hibe edilmiştir.⁸⁴

Tablo- 22: Çin'in Afrika'ya Yönelik Doğrudan Yabancı Yatırımlarında Sektörel Dağılım, 1979- 2000

Sektör/ Sanayi	Proje Sayısı	Yatırım (milyon dolar)
Tarım	22	48
Kaynak Çıkarma	44	188
Üretim	230	315
Makine	20	16
Ev Aletleri	36	25
Hafif Sanayi	82	87
Tekstil	58	102
Diğer	34	86
Hizmet	200	125
Diğer	3	6
Toplam	499	681

Kaynak: United Nations and United Nations Development Programme, Asian Foreign Direct Investment in Africa, Towards a New Era of Cooperation among Developing Countries, United Nations Publications, New York and Geneva, 2007

Çin'in Afrika'daki kalkınma yardımlarının yapısında özellikle 90'lı yıllarda önemli değişikliklerin gözlenmeye başladığını ifade etmek mümkündür. Daha önceleri mühendislik, sağlık ve tarım sektörlerinde çalışanlara teknik destekler sağlanırken, özellikle son 10 yıllık periyotta farklı alanlarda çalışan 14,600'ün üzerinde insana eğitim verilmiştir.⁸⁵

Afrika'daki yükselişi Batılı devletler tarafından dikkatle izlenen Çin'in kıta üzerinde izlediği politikaların, kendi dış politikası açısından önemli riskler teşkil ettiği ifade edilmektedir. Devlet Başkanı ve Komünist Parti Lideri Hu Jintao'nun 2 Şubat 2007'deki Sudan ziyareti, dünya gündeminde önemli bir yer tutarken; Jintao, Ömer el- Beşir'le yaptığı görüşmede, Darfur'un Sudan'ın bir parçası olduğunu ve bölgedeki sorunu da bizzat Sudan'ın kendisinin çözmesi gerektiğini kaydetmiştir.⁸⁶ Jintao'nun bu ifadesi, aynı zamanda Batı'ya bir mesaj niteliği de taşımaktadır.

Çin'in Darfur Sorunu'ndan dolayı Sudan Hükümeti üzerinde oluşturulan baskıya karşı çıkması ve bu ülkenin petrol üretiminin üçte ikisini ithal etmesi, yine Batı dünyasında büyük tepki çeken Zimbabve lideri Robert Mugabe ile de sahip olduğu iyi ilişkiler, başta Batı dünyası olmak üzere çok sayıda ülkenin benimsemediği politikalar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, Çin'in bu tür ülkelerde ekonomik ve siyasi etkinliği artarken, bu ülkelere verdiği destek, özellikle ABD ve AB'yi sıkıntıya sokmaktadır. Genel anlamda Çin'in Afrika politikası, ABD ve AB'nin Afrika politikalarıyla büyük ölçüde çelişmektedir. Son dönemde Afrika ülkeleriyle üst üste gerçekleştirilen enerji anlaşmaları, yapılan yardımlar ve bölge ülkelerine verilen siyasi destek, kamplaşmayı da beraberinde getirmektedir.

Nihayetinde Çin'in politikalarının hedefine ulaşması, bir yerde ABD ve AB'nin kıtadaki etkinliklerinin kısıtlanması anlamına gelmektedir. Avrupalı devletlerin ve ABD'nin ise iyi ya da kötü yerel yönetimler üzerinde ağırlıkları bulunmakta ve yerel politikaları çoğu kez etkiledikleri görülmektedir. Çin'in de zamanla bu bölgelerde etkinliği artırma isteğinin zaten çok istikrarlı sayılmayan bu bölgelerde daha ciddi istikrarsızlıkları beraberinde getirebileceği riski de çoğu kez göz ardı edilmektedir.

Afrika'da rekabetin gün geçtikçe arttığı bilinirken, zamanla bunun daha da artacağını öngörmek zor değilken, dış güçler arasındaki rekabetin şiddetlenmesi, kıta ülkelerine olumsuz yansıtacak ve söz konusu rekabetin faturasının da Afrika ülkelerine çıkartılmasını beraberinde getirecektir.

3.2.2 Hindistan

1964 yılında kurulan G- 77'nin kurucusu ve önde gelen üyesi olan Hindistan, örgüt içerisinde birçok Afrika ülkesi ile de geçmişten süregelen yakın ilişkilere sahip olmakla birlikte, aynı zamanda Afrika Kalkınma Fonu ve Afrika Kalkınma Bankası'na da üyedir.

Afrika kıtasındaki etkisi gün geçtikçe artmakta olan Hindistan, Afrika ile tarihsel ilişkilerine atıfta bulunurken, söz konusu ilişkileri sürdürülebilir bir ortaklık çerçevesinde geliştirmeyi amaçladıklarını vurgulamaktadır. Hindis-

tan'ın 21. yüzyılda Afrika ile ortaklık vizyonunun bulunduğunu ifade eden yetkililer, bu vizyonun her alanda karşılıklı olarak ilişkileri güçlendireceğini belirtmektedirler.

Dünya nüfusunun yaklaşık olarak beşte birini oluşturan Hindistan'ın ekonomisinin de istikrarlı olarak gelişme kaydettiği görülürken, söz konusu büyümeyi sürdürebilmesi için başta petrol olmak üzere enerji kaynaklarına da önemli ölçüde ihtiyaç duymaktadır. Hindistan, ihtiyaç duyduğu petrolün yaklaşık %70'ini ithal etmektedir ki, Uluslararası Enerji Ajansı (IEA), Hindistan'ın petrol ithalatına olan bağımlılığının 2020'ye kadar %91,6 oranında artacağını belirtmektedir.⁸⁷

Hindistan, söz konusu petrol ithalatını büyük oranda Ortadoğu'dan gerçekleştirilmekte ve Afrika'ya olan ilgisini de gün geçtikçe arttırmaktadır. Afrika kıtası, Hindistan'ın Ortadoğu petrollerine olan bağımlılığını azaltabilmesi açısından şüphesiz büyük önem taşımaktadır.

Hindistan, enerji ihtiyacını karşılayabilmek amacıyla özellikle Batı Afrika ile olan ilişkilerini hızla geliştirmekte ve Nijerya, söz konusu bölge ülkelerinin başında gelmektedir. Nijerya, aynı zamanda Hindistan'ın bölgedeki en büyük ticari partneri konumunda bulunmaktadır. Tablo- 24'de görüldüğü üzere Hindistan'ın Batı Afrika'dan 2007- 2008 arasındaki ithalatı 10 milyar dolara yaklaşırken, bunun 7 milyar 619 milyon dolarlık bölümü Nijerya'dan gerçekleştirilmiştir.⁸⁸ Söz konusu rakamlara hampetrolün ilave edilmediği faktörü de göz önünde bulundurulduğunda, Hindistan'ın Nijerya ile olan ticari ilişkilerinin ne denli ciddi bir boyutta olduğu daha iyi görülmektedir. Hindistan'ın yine kıta ülkelerinden Etiyopya, Kenya, Mauritius, G. Afrika ve Tanzanya ile Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi'ne Yönelik Anlaşmalar imzaladığı bilinmektedir.⁸⁹ Ayrıca Hindistan'ın Fildişi Sahili'ne yaptığı yatırımlar da dikkat çekmektedir. Hindistan'ın Sahra altı Afrika ülkelerine olan ihracat ürünleri genellikle gıda ve hayvansal ürünlerden oluşurken, ithalat ürünlerinin ise daha çok makine, plastik, metal ve madeni ürünlerden oluşmaktadır.

Tablo- 23: Hindistan'ın Afrika'ya İhracatı* (milyon dolar)

Bölge	2006- 2007	2007- 2008	Artış Oranı (Yüzde)
Güney Afrika	2,816	3,609	28,15
Batı Afrika	2,441	3,476	42,4
Orta Afrika	203,31	257,51	26,66
Doğu Afrika	2,943	4,202	42,77

Kaynak: <http://commerce.nic.in/eidb/ergnctq.asp>

*Petrol Ürünleri ve Hampetrol hariç

Tablo- 24: Hindistan'ın Afrika'dan İthalatı* (milyon dolar)

Bölge	2006- 2007	2007- 2008	Artış Oranı (Yüzde)
Güney Afrika	2,922	4,835	65,48
Batı Afrika	8,192	9,745	18,95
Orta Afrika	29	49	68,92
Doğu Afrika	232	319	37,06

Kaynak: <http://commerce.nic.in/eidb/irgncntq.asp>

*Petrol Ürünleri ve Hampetrol hariç

Batı Afrika, sahip olduğu zengin potansiyel bakımından Hindistan'ın en çok önem verdiği bölge olurken, 2006 yılının Nisan ayında Hindistan Hükümeti'nin delegeleri, Yeni Delhi'de Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS) temsilcileri ile bir araya gelerek ekonomik işbirliğinin artırılması konusunda mutakabata varmışlardır.⁹⁰

Hindistan, Afrika'daki enerji kaynaklarına ciddi anlamda ihtiyaç duyarken, Batılı ve diğer Asyalı ülkelerle birlikte büyük bir rekabetin de içinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, Hindistan'ın bu süreçte oldukça titiz ve kararlı etmek zorunda olduğu da açıktır. Örneğin Hindistan Ekonomik İlişkiler Komitesi, 2005 yılının sonlarında gerçekleştirilmesi planlanan 2 milyar dolarlık anlaşmayı son anda engellemiş, yine aynı yılın Kasım ayında Nijerya Hükümeti ile Hindistanlı Enerji Şirketi ONGC- Mittal Enerji arasında 6 milyar dolarlık Ortak bir Mutabakat imzalanmıştır.⁹¹

Öte yandan 8-9 Nisan 2008 tarihlerinde gerçekleştirilen Hindistan- Afrika Forumu Zirvesi ile ikili ve çok taraflı ilişkilerin yeni bir boyut kazandığı görülmektedir.

Dinamik bir ortaklık ve vizyon paylaşımı çerçevesinde Hindistan ile Afrika arasındaki çok boyutlu ilişkilerin güçlendirilmesini amaçlayan Forum Zirvesi'nin Hindistan- Afrika işbirliğinde yeni bir temel oluşturması planlanmaktadır.⁹² Zirve'de her iki taraf için de siyasal taahhütler içeren Afrika- Hindistan İşbirliği Çerçeve Belgesi kabul edilmiştir. Söz konusu belge; ekonomik ve siyasal işbirliğinin yanı sıra bilim, teknoloji, araştırma ve kalkınma; turizm; altyapı, enerji ve çevre; medya ve iletişim alanlarında işbirliği bağlarının güçlendirilmesi amacıyla yönelik olarak taraflar arasında geniş eksenli bölgesel bir işbirliğinin çerçevesini oluşturacaktır.

Gerek zirve öncesi gerekse zirvede Hindistan ile Afrika arasındaki tarihsel ilişkilere sıkça vurgu yapılırken, söz konusu ilişkilerin, sürdürülebilir ortaklık ekseninde daha da gelişmekte olduğu belirtilirken, tarih boyunca sömürgecilik ve ırk ayrımcılığına karşı birlikte mücadele edildiğine, uluslararası

barış ve güvenliğe yönelik tehditlere ve yoksulluğun önlenmesine ilişkin ortak görüşler vurgulanmıştır.

İşbirliği Çerçeve Belgesi'nde ekonomik işbirliği kapsamında tarım, ticaret, sanayi, yatırım ve finans sektörleri başta olmak üzere tecrübelerin paylaşımının ve kapasitenin geliştirilmesinin önemine dikkat çekilirken, Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde gerekli anlaşmaların uygulanması gerektiği kaydedilmiştir.

Dünya Ticaret Örgütü'nde dayanışma ve işbirliğinin artırılmasının önemi üzerinde durulurken, DTÖ'nün az gelişmiş ülkelere kolaylıklar sağlanması hususunda kotaların kaldırılması, bu ülkelerde üretilen ürünlerin gümrük vergilerinden muaf tutulması ve piyasalara daha kolay erişime ilişkin ek önlemlerin alınması konularında DTÖ'ye çağrıda bulunulmuştur.

Siyasi işbirliğine yönelik olarak da bölgede kalıcı barışın ve güvenliğin tesis edilmesi amacıyla işbirliğinin artırılmasının yanı sıra tecrübelerin paylaşılması gerektiği, teknik ve finansal yardımların arttırılacağı, uyuşturucu trafiğinin önlenmesi ve terörizm konularında işbirliğinin önemi üzerinde durulmuştur. Hindistan ve Afrika ülkelerinin de konuya ilişkin uyum ve görüş birliği içinde oldukları ve bunun için Kapsamlı Konvansiyonun, BM tarafından zaman kaybedilmeden uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle sivil toplum kuruluşları arasında etkileşimin arttırılabilmesi, siyasi işbirliği sürecine de olumlu katkılar sağlayacaktır.

Nükleer kulüp üyesi ülkelere biri olan Hindistan, küresel güvenliğin arttırılması amacıyla nükleer silahlar başta olmak üzere diğer tüm kitle imha silahlarının da ortadan kaldırılması ve bunun için müzakerelerin gerçekleştirilmesi yönünde çağrıda bulunulmuştur.

Bilim, teknoloji, araştırma ve kalkınmanın, işbirliği sürecinde oldukça büyük önem arz ettiği, bu kapsamda özellikle Afrika'ya teknoloji transferinin sağlanacağı kaydedilmiştir.

Eğitim ve sağlık başta olmak üzere sosyal kalkınma alanında da kapasite geliştirmeye yönelik bir işbirliğinin gerçekleştirileceği; yine turizm, altyapı, enerji, çevre, medya ve iletişim alanlarında uygun bir yapının oluşturulacağı ve bunun karşılıklı menfaatler doğrultusunda daha da güçlendirileceği, işbirliğinin; eşitlik, karşılıklı saygı ve anlayış prensipleri temelinde tesis edileceği ifade edilmiştir.

İşbirliği Çerçeve Belgesi'nde uluslararası topluma da çağrıda bulunulurken; iklim değişikliği, teknoloji transferi, finans ve kapasite geliştirme konularında verilen taahhütlerin yerine getirilmesi gerektiğine dikkat çekildi.

Güney- Güney İşbirliğinin güzel bir örnek olduğu ve zirvenin de bu sürece olumlu yönde katkı sağlayacağı, Hindistan'ın yalnızca ikili ilişkileri değil, aynı zamanda Afrika Birliği ve kıtadaki bölgesel ekonomik topluluklarla ortaklığın güçlendirilmesine büyük önem verdiği ve geleceğe yönelik programlarını sürdüreceği belirtilirken, ortak kalkınma konusunda uzlaşıldığı kaydedildi. İşbirliği Çerçeve Belgesi'nin uygulanmasına yönelik olarak da 1 yıl içerisinde ortak bir eylem planı geliştirileceği bildirildi.⁹³

Zirve'de ikili, bölgesel ve çok taraflı ilişkilerin boyutunun artırılması konusunda anlaşılırken, üç yılda bir zirvelerin tekrarlanması gerektiği ve zirvede sunulan etkin ve yararlı önerilerin, Hindistan- Afrika ortaklığını güçlendireceği, bir sonraki zirvenin de 2011'de Afrika'da yapılacağı ifade edildi.

Son dönemde Hindistan'daki özel sektörün de Afrika'ya yönelik ilgisinin bir hayli arttığı gözlemlenmekte, ancak şüphesiz bu türden girişimlerin artmasında Hindistan'ın kıtada Büyükelçilik düzeyindeki diplomatik temsilciliklerinin sayısını arttırması gerekmektedir. Bugün itibariyle Hindistan'ın 11 Afrika ülkesinde, buna karşın 16 Afrika ülkesinin de Hindistan'da Büyükelçilik düzeyinde temsilciliği bulunmaktadır.⁹⁴ Ayrıca çok sayıda Afrika ülkesinin, Hindistan'da Yüksek Kurulu'nun yer aldığı görülmektedir.

Özetle, Hindistan- Afrika ilişkilerinin günden güne istikrarlı bir seyir izlediğini ifade etmek mümkündür. Dolayısıyla, önümüzdeki dönemde tekrarlanacak zirvelerle birlikte bu ilişkilerin karşılıklı kazanımlar çerçevesinde daha da mesafe kat edeceğini öngörmek zor olmayacaktır.

3.2.3 Rusya Federasyonu

SSCB döneminde bağımsızlıklarını kazanan birçok Afrika ülkesiyle diplomatik ilişkiler kuran Rusya'nın daha çok Kuzey Afrika ülkeleriyle yakın siyasi ve ekonomik ilişkilere sahip olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özellikle Kuzey Afrika'dan Cezayir ile siyasi, ekonomik ve askeri ilişkilerin bir hayli yoğun olduğu bilinirken; Mısır, Libya ve Fas ile de bir hayli yakın ilişkilerin bulunduğu belirtilmektedir. Sahra altı Afrika ile ilişkilerin ise çok daha sınırlı olduğunu ifade etmek mümkündür.⁹⁵

Kuzey Afrika'nın stratejik açıdan oldukça önemli bir konumda bulunması, zengin doğal kaynaklara sahip olması, Rusya'nın enerji politikaları açısından büyük önem arz etmesi, Avrupa'ya yakın olması ve Rusya'nın Arap dünyası ile ilişkilerini geliştirebilmesinde bölge ülkelerinin konumları, Rusya'nın Afrika politikasında ağırlığın Kuzey üzerinde yoğunlaşmasını beraberinde getirmektedir.

Bu kapsamda Kuzey Afrika ülkeleri ile bağımsızlıklarını kazandıkları tarihten itibaren diplomatik ilişkiler tesis edilirken, yukarıda da vurgulandığı

gibi özellikle Cezayir, Mısır ve Libya ile istikrarlı ilişkilerin süregeldiği göze çarpmaktadır. Özellikle deniz yolu bağlantıları, ticareti kolaylaştıran bir faktör olmakla birlikte maliyetlerin de düşük olması avantajını beraberinde getirmektedir.

SSCB'nin çökmesinin ardından ise Rusya'nın yeni dönemde yaşamış olduğu bir takım sorunlar, özellikle 90'lı yıllarda Rusya- Afrika ilişkilerini olumsuz yönde etkilerken, ekonomik ve siyasi açıdan ilişkilerin büyük oranda gerilemesine neden olmuştur. 90'lı yılların sonlarından itibaren ise ilişkilerin yeniden canlanmaya başladığını ifade etmek mümkündür. Örneğin, Mart 1999'da Rusya, Cezayir ile askeri bir işbirliği anlaşmasına imza atmıştır. Cezayir, zengin petrol ve doğalgaz rezervleri nedeniyle Rusya açısından büyük önem arz etmektedir.

Rusya, aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere dünya petrol üretiminin %10,7'sini, doğalgaz üretiminin ise %22'sini gerçekleştirmektedir.⁹⁶ Bir diğer ifadeyle Rusya, 128,2 milyar metre küp doğalgaz üretirken, Cezayir'in 29,38 milyar metre küp doğalgaz ürettiği belirtilmektedir.⁹⁷ Çalışmanın birinci bölümünde de ifade edildiği gibi Cezayir, Afrika kıtasındaki doğalgaz üretiminin yarından fazlasını tek başına gerçekleştirmektedir.

Tablo- 25: Dünya Petrol İthalatçıları ve İhracatçıları

Petrol İthalatçıları	Dünya Tüketim Yüzdesi	Dünya Üretim Yüzdesi
ABD	25,4	9,9
Batı Avrupa	19,3	7,7 (Norveç)
Kuzey Doğu Asya	11	0
Çin (Hong Kong dahil)	7,4	4,8
Petrol İhracatçıları		
Orta Doğu	5,9	28,5
Rusya	3,5	10,7
Afrika	3,4	10,6
Orta ve Güney Amerika	6,1	9,4

Kaynak: Nodari Simonia, The West's Energy Security and the Role of Russia, Russia in Global Affairs, Vol. 2, No. 3, July- September 2004

1962- 1989 yılları arasında SSCB, yalnızca Cezayir'e 11 milyar dolar civarında ihracat yapmıştır. Bunlar arasında askeri uçak, tank, askeri araç, gemi,

hafif silah ve savaş gereçleri bulunmaktadır.⁹⁸ 2000'li yıllarla birlikte bu trafiğin yeniden canlandığını ifade etmek mümkündür. Dönemin Rusya Devlet Başkanı Vladimir Putin'in 2006'daki ziyareti esnasında Cezayir ile çok sayıda sözleşme yapılırken, söz konusu sözleşmelerin değerinin 7,5 milyar dolar civarında olduğu belirtilmektedir ki, bunların birçoğunun da askeri mühimatta ilişkin olduğu ifade edilmektedir.⁹⁹

Aslında Rusya'nın 2000'li yılların başlarına kadar Afrika'ya ilişkin genel bir politikadan ziyade doğal kaynaklar açısından zengin ve stratejik öneme sahip bölge ülkeleriyle ikili ilişkilerinin ağırlıkta olduğu dikkat çekmiştir. Ancak 2000 yılında Boris Yeltsin'den koltuğu devralan Putin döneminde Rusya'nın Afrika'ya daha geniş bir açıdan baktığı ve genel bir Afrika politikası geliştirmeye çalıştığı ifade edilebilir. Bu dönemde, geçmişte yakın ilişkilerin bulunduğu özellikle Kuzey Afrika ülkeleriyle ilişkilerin daha da geliştirilmeye başlandığı, öte yandan Sahra altı Afrika ülkelerine de yardımların yanı sıra önemli yatırımların yapıldığı ifade edilmektedir. Putin'in ardından göreve gelen Dmitri Medvedev döneminde de bu politikaların devam ettirildiğini belirtmek mümkündür. 2008 Temmuzunda Medvedev, Büyükelçilerle yaptığı görüşmede Afrika ülkeleriyle ilişkilerin düzenlenmesi konusundaki kararlılığını vurgularken, Rusya Dışişleri Bakanı Igor Ivanov, Afrika ülkeleriyle ikili ilişkilerini hızla geliştireceklerinin teminatını vermiştir. Yine yakın dönemde Rusya ile çok sayıda Afrika ülkesi arasında özellikle Bakan düzeyinde ziyaretlerin gerçekleştirildiğini ifade etmek gerekir. Söz konusu ziyaretler esnasında da çeşitli mineraller, hammaddeler, altyapı ve enerji konularında işbirliğinin güçlendirilmesine yönelik mutabakatları imzalamıştır.

Rusya- Afrika ilişkilerinde Afrika'ya teknoloji transferi konusu da gündemde önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle barışçıl amaçlı nükleer teknoloji transferi, sıkça gündem maddelerinin başında yer bulmaktadır. Ayrıca 2008 yılı itibarıyla Rusya, Afrika'nın 20 milyar dolar tutarındaki borçlarını iptal ettiğini açıklamıştır. Yine 2003 yılında 50 milyon dolar olan yardımların 2007'de 210 milyon dolara çıkartıldığı belirtilmiştir.¹⁰⁰ Ancak söz konusu yardımların, gerek Rusya'nın bölgedeki çıkarları gerekse diğer dış güçlerin yardım miktarları göz önünde bulundurulduğunda son derece yetersiz kaldığını ifade etmek mümkündür.

Öte yandan Rus Hükümeti, iş çevrelerine yönelik olarak da Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC) ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla 5 milyar dolarlık bir destek paketi açıklamıştır.¹⁰¹ Ayrıca geçtiğimiz Nisan ayında SADC ile bir İş Konferansı ve Güney Afrika ile de İş Konseyi toplantısı gerçekleştirilmiş ve görüşmelerde Rusya ile SADC arasında ekonomik işleme ve sürdürülebilir kalkınma konusunda birlikte çalışmaların yapılması

konusunda görüş birliğine varılmıştır.¹⁰² Yine G. Afrika ile bir Dostluk ve Ortaklık Anlaşması imzalanmıştır.¹⁰³

2000'li yıllarla birlikte Rusya - Mısır ilişkilerinde de önemli hareketlilikler gözlemlenmektedir. Hatta Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mübarek, 1990 ve 1997 yıllarında Rusya'yı iki kez ziyaret etmiştir. Mısır, Rusya'nın Arap dünyası ile ilişkilerinde en önemli ülkelerin başında gelmekle birlikte, iki ülkenin birbirlerini stratejik ortak olarak tanımlamaktan kaçınmadıkları görülmektedir.

Mübarek, 1 Kasım 2006'da Rusya'yı bir kez daha ziyaret ederek bu ülkeyle ticaret, teknoloji, turizm alanlarının yanı sıra nükleer teknoloji ve silah transferine ilişkin görüşmelerde bulunmuş, ayrıca Rusya'nın Mısır'a nükleer santral kurması konusunda anlaşmaya varılmıştır. Yine aynı yıl Putin de Mısır'ı ziyaret ederken, söz konusu ziyaret, Rusya'nın Mısır'a Devlet Başkanı düzeyinde 30 yıl sonra gerçekleştirdiği ilk ziyaret olmuştur.¹⁰⁴

Rusya'nın bir diğer petrol zengini Nijerya ile de yakın ilişkiler geliştirdiği bilinirken, iki ülke arasında geçtiğimiz Mart ayında ortak bir Enerji Paketi imzalanmıştır. Bu kapsamda, nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımı konusunda işbirliği yapılması öngörülmektedir.¹⁰⁵

Rusya'nın Sovyet döneminden bu yana Libya ile de yakın ilişkileri bulunmaktadır. 1992 yılında BM Güvenlik Konseyi'nin bu ülke hakkında almış olduğu yaptırım kararı, bir dönem söz konusu ülkenin uluslararası politikadan izole edilmesini beraberinde getirirken, Libya'nın Kitle İmha Silahları'na ilişkin programından vazgeçtiğini açıklaması, ilişkileri yeniden normalleştirmiştir.¹⁰⁶

Rusya'nın Afrika'daki en büyük ihracat ve ithalat partnerleri; Cezayir, Mısır, Fas ve Nijerya'dır.

Afrika'yla yeniden bağlantıların kurulması ve ilişkilerin güçlendirilmesi kapsamında Eski Devlet Başkanı Putin'in 2006'da G. Afrika ve Fas'ı, 2008 yılında ise Libya'yı ziyaret etmiştir. Özellikle Fas ziyaretinde Putin'e çoğunluğunu işadamlarının oluşturduğu 100 kişilik bir heyet eşlik etmiş, Libya ziyaretinin ardından ise Sirte ve Bingazi arasında bir demiryolunun inşası için yaklaşık 3,5 milyar dolarlık bir anlaşma imzalanmıştır.¹⁰⁷

Putin, Devlet Başkanlığı döneminde özel sektörün, Afrika'ya yatırım yapmasına ilişkin önemli teşviklerde bulunmuştur. 1998- 2004 yılları arasında Rusya, Afrika ülkelerinin 14 milyar dolarlık borcunu sıfırlamış ve Afrika ülkelerine ticari kolaylıkların sağlanacağını bildirmiştir.¹⁰⁸ Rus yatırımcılar, enerji alanında özellikle Çinli yatırımcılarla önemli bir rekabet halindedirler. Rusya, Zambiya'daki bakır madenlerine de önemli yatırımlar yapmaktadır.

Putin, G-8 Zirveleri'nde de özellikle eğitim ve sağlık başta olmak üzere Afrika ülkelerine yönelik desteğini yinelemiştir.

Devlet Başkanı Medvedev, 2009 yılının Haziran ayında Nijerya'yı ziyaret ederek Rus enerji şirketi Gazprom'un Nijerya'ya yapmayı planladığı yatırım konusunu ele almış, ayrıca Afrika gezisi kapsamında Angola, Namibya ve Mısır'da da çeşitli temaslarda bulunmuştur.

2002 yılında Rusya'nın kıta ile dış ticareti 900 milyon doların üzerinde olurken, 2006 yılında bu rakam 2 milyar, 2007'de ise 3 milyar dolar olarak hesaplanmıştır.¹⁰⁹ Rusya'nın ayrıca Kuzey Afrika ülkeleriyle önemli silah anlaşmaları bulunmaktadır.¹¹⁰

2004- 2007 yılları arasında en büyük dört Rus maden şirketinin yalnızca Sahra altı Afrika'daki yatırımları 5 milyar doları aşmıştır. Lukoil, Rosneft ve Stroytansgaz gibi dev petrol şirketleri; Cezayir, Nijerya, Angola ve Mısır ile 3 milyar doları aşan keşif anlaşmaları imzalamışlardır.¹¹¹

Sonuç olarak, Rusya'nın 90'lı yıllardaki durgunluğunun ardından Afrika ile yeniden ilişkilerine ağırlık verdiği ve daha da önemlisi, Kuzey Afrika ülkeleriyle yakın ilişkilerini muhafaza etmekle birlikte genel bir Afrika politikası geliştirme çabasında olduğu görülmektedir. Ancak şüphesiz Rusya'nın diğer dış güçler ile rekabet edebilmesi için bu doğrultuda kat etmesi gereken önemli bir mesafe bulunduğunu ifade etmek de mümkündür.

Notlar

¹ Edmond J. Keller, "Africa and the United States: Meeting the Challenges of Globalization", Donald Rothchild, Edmond J. Keller (Ed.), *Africa- US Relations, Strategic Encounters* içinde (1- 20), Lynne Rienner Publishers, 2006, s.3

² Afrika İlişkileri Bürosu hakkındaki detaylar için bkz. <http://www.state.gov/p/af/>

³ Aynı yıl ABD'nin Tanzanya ve Kenya nezdindeki Büyükelçilikleri'nin El- Kaide terör örgütü tarafından bombalandığı, sınır sorunu nedeniyle Etiyopya- Eritre arasındaki gerilimlerin çatışmalara dönüştüğü, Angola ve Kongo D.C.'de çatışmaların tırmandığı görülmüştür.

⁴ <http://www.agoa.gov/index.html>

⁵ Fantu Cheru, "Africa- US Relations, Aid and Trade Policies: Shifting the Debate", Donald Rothchild& Edmond J. Keller (Ed.), *Africa- US Relations, Strategic Encounters* içinde (217- 241), Lynne Rienner Publishers, 2006, s. 219

⁶ <http://www.agoaforumkenya.go.ke/>

⁷ Herman J. Cohen, *Intervening in Africa, Superpower Peacemaking in a Troubled Con-*

continent, MACMILLAN Press Ltd., 2000, s.218

⁸ Özellikle 2001 yılındaki Cenova Zirvesi, G-8 ülkeleri ile Afrika arasındaki ilişkilerde tarihi bir zirve olurken, yoksullukla mücadele kapsamında kıtaya yönelik yardımların ve yatırımların artırılmasının yanı sıra eğitim, sağlık ve gıda güvenliği gibi konuları ele almıştır.

⁹ Detaylar için bkz. <http://www.auswaertipes.amt.de/diplo/en/Aussenpolitik/RegionaleSchwerpunkte/Afrika/G8Aktionsplan2002.pdf>

¹⁰ Bush'un ilk Afrika gezisini 2003 yılında gerçekleştiren; Senegal, G. Afrika, Botsvana, Uganda ve Nijerya gezi kapsamında yer alan ülkeler olmuşlardır. 2008 yılının Şubat ayındaki gezisi ise Benin, Tanzanya, Ruanda, Gana ve Liberya'yı kapsamıştır. Söz konusu ülkeler, Bush yönetimi tarafından gerek demokrasiyi gerekse ABD'nin yardımlarını başarıyla uygulayan ülkeler olarak kabul edilmektedir.

¹¹ Ufuk Tepebaş, "George W. Bush'un Afrika Gezisi ve 11 Eylül Sonrası ABD'nin Afrika'ya Yaklaşımı" 25/02/2008, www.tasam.org/index.php?altid=2192

¹² www.whitehouse.gov/infocus/africa/trip2008

¹³ www.africom.mil

¹⁴ National Security Doctrine of the United States, <http://www.whitehouse.gov/nsc/nss.html>

¹⁵ ABD'nin bu askeri üste 1800'ün üzerinde askeri bulunmaktadır.

¹⁶ Dünya Ticaret Örgütü'ndeki 147 üye ülkeden 40'ı Afrika ülkesidir ve ABD'nin Çin Halk Cumhuriyeti'yle rekabetinde de oldukça büyük önem arz etmektedir.

¹⁷ Cyril I. Obi, "Foreign Interests and Environmental Degradation", Donald Rothchild & Edmond J. Keller (Ed.), **Africa- US Relations, Strategic Encounters** içinde (167-188), Lynne Rienner Publishers, 2006, s.167

¹⁸ HIV virüsünün vücutta çoğalmasını ve etkinleşmesini engelleyen ilaçlar.

¹⁹ PEPFAR hakkında detaylı bilgi için bkz. www.pepfar.gov/

²⁰ Keller, s.8

²¹ Tepebaş, www.tasam.org/index.php?altid=2192

²² Fantu Cheru, "Aid and Trade Policies: Shifting the Debate", Donald Rothchild, Edmond J. Keller (Ed.), **Africa- US Relations, Strategic Encounters** içinde (217- 241), Lynne Rienner Publishers, 2006, s.222

²³ www.state.gov/resources/US-African%20Trade%20Profile%202008%20%20Final.pdf

²⁴ Obi, s.172

²⁵ Ufuk Tepebaş, Hillary Clinton'un Afrika Turu ve ABD'nin Kıta Üzerindeki Etkisi, www.tasam.org

²⁶ Forum hakkındaki detaylar için bkz. <http://www.agoaforumkenya.go.ke/>

²⁷ Julius Coles, "Africa: Americans Shouldn't Give Up on Africa", www.allAfrica.com, 10 March, 2008

²⁸ John Kotsopoulos, The EU and Africa: coming together at last?, European Policy Centre, July 2007

²⁹ AFRM, Afrika Birliği tarafından oluşturulan bir sistem olmakla birlikte, ülkelerin yönetimlerini geliştirmeye yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Detaylı bilgi için bkz. www.aprm.org.za/

³⁰ Kotsopoulos, s.3

³¹ www.dtm.gov.tr/dtmadmin/upload/AB/ABKurumsalDb/afrika%20strateji.doc

³² <http://www.dfa.gov.za/foreign/Multilateral/afrika>

³³ <http://www.dfa.gov.za/foreign/Multilateral/afrika/treaties/cairoplan.htm>

³⁴ Ufuk Tepebaş, Kahire'den Lizbon Zirvesi'ne Stratejik Ortaklıktan Siyasal Ortaklığa Avrupa Birliği- Afrika Birliği İlişkileri, 13/12/2007, <http://www.tasam.org/index.php?altid=1991&syf=1>

³⁵ John Kotsopoulos& Elizabeth Sidiropoulos, Continental shift? Redefining EU- Africa relations, European Policy Centre, November 2007

³⁶ <http://www.ifrc.org/Docs/pubs/idr/ougadougou-declaration.pdf>

³⁷ <http://www.africa-union.org/root/AU/Conferences/2007/october/IE7EU7iE/ie.htm>

³⁸ http://www.eu2007.pt/UE/vEN/Notificias_Documentos/20071209declaracolisboa.htm

³⁹ AB- Afrika İş Zirvesi ve Afrika- Avrupa Gençlik Zirvesi Hakkında Detaylı Bilgi için bkz. http://www.eu2007.pt/UE/vEN/Reunioes_Eventos/ChefesEstado/EUAfrica.htm

⁴⁰ Geçtiğimiz günlerde İspanya, önemli bir girişimde bulunarak AB'nin Zimbabve ile yeniden diplomatik ilişkiler kurması konusunu gündeme getirmiştir. Detaylar için bkz. http://www.africanews.com/site/EU_to_embrace_Zimbabwe/list_messages/24986

⁴¹ TICAD hakkında detaylı bilgi için bkz. <http://www.ticad.net/>

⁴² <http://www.mofa.go.jp>

⁴³ 2. Dünya Savaşı'nda önemli kayıplara uğrayan Japonya, özellikle 1950'li yıllarda ABD'nin yardımlarına ve ABD kökenli çok uluslu şirketlerin yatırımlarına bağımlı kalırken, özellikle 1970'li yıllarda Sahra altı Afrika'da daha etkin olmaya başlamıştır.

⁴⁴ Japonya'nın istikrarlı ilişkilerinin bulunduğu bir diğer ülke de Tanzanya iken, söz konusu ülkeye önemli hibelerin yapıldığı ve teknik yardımların sağlandığı görülmektedir.

⁴⁵ Ampiah Kweku, The dynamics of Japan's relations with Africa: South Africa, Tanzania and Nigeria, London: Routledge, 1997, s. 17

⁴⁶ Kweku, s.25

⁴⁷ Örneğin, Güney Afrika ile önemli komşu olan Tanzanya, Zambiya, Zimbabve, Mozambik ve Kenya gibi ülkelerin söz konusu ekonomik yardımlardan önemli ölçüde faydalandıklarını belirtmek gerekmektedir.

⁴⁸ 4. TICAD Toplantısına 40'ı Devlet ve Hükümet Başkanı düzeyinde olmak üzere 51 Afrika ülkesinin temsilcisi katılmıştır.

⁴⁹ Yokohama Deklarasyonu için bkz. <http://www.ticad.net/ticadiv/YD2008-2.shtml>

- ⁵⁰ <http://www.ticad.net/ticadiv/actionplan.shtml>
- ⁵¹ http://www.g8italia2009.it/G8/Home/VersoIlVerticeG8/G8- G8_Layout_locale1199882116809_Summit2008Giappone.htm
- ⁵² Fletcher Tembo, Where next for TICAD: Building lasting partnerships, Overseas Development Institute, May 2008
- ⁵³ Lydia Wambugu& Getachew Adem, Rights of Children in Conflict, ISS Monograph Series, No 142, March 2008, s.20
- ⁵⁴ <http://www.ticad.net/voices.shtml>
- ⁵⁵ <http://afdb.org/fileadmin/upload/afdb/Documents/Knowledge/30760201-EN-1.2.3-GOUEDE.PDF>
- ⁵⁶ <http://www.ticad.net/ivdocuments/TICADIV-English.pdf>
- ⁵⁷ <http://www.mofa.go.jp/region/africa/index.html>
- ⁵⁸ Hany Besada, Yang Wang& John Whalley, China's Growing Economic Presence in Africa, The Centre for International Governance Innovation, October 2008, s.5
- ⁵⁹ Tsidiso Disenyana, China in Africa: Energy Sector, Kenya Case Study, South African Institute of International Affairs, February 2009, s.9
- ⁶⁰ Margaret C. Lee, Henning Melber, Sanusha Naidu& Ian Taylor, China in Africa, Henning Melber (Compiled by), Nordiska AfrikaInstitutet, Uppsala, 2007, s.62
- ⁶¹ Chris Alden, Dan Large& Ricardo Soares de Olivira, China Returns to Africa: Anatomy of an Expansive Engagement, Real Instituto Elcano, 2008, s.6
- ⁶² Besada, Wang& Whalley, s.1
- ⁶³ Sırasıyla Dışişleri Bakanı Li Zhaoxing; Kape Verde, Liberya, Mali, Senegal, Nijerya ve Libya'yı, Devlet Başkanı Hu Jintao; Fas, Nijerya ve Kenya'yı, Başbakan Wen Jinbao ise Mısır, Gana, Kongo D.C., Angola, G. Afrika C., Tanzania ve Uganda'yı ziyaret etmişlerdir.
- ⁶⁴ <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/zt/zgdfzccwj/t230479.htm>
- ⁶⁵ Zirve hakkındaki detaylar için bkz. <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/default.htm>
- ⁶⁶ <http://www.fmprc.gov.cn/zflt/eng/wjjh/t404124.htm>
- ⁶⁷ Detaylı bilgi için bkz. www.cadfund.com/en/index.asp
- ⁶⁸ Sanusha Naidu, China- African Relations in the 21st Century: A "Win- Win" Relationship, Henning Melber (Compiled by), China in Africa, Nordiska Afrikainstitutet, Uppsala, 2007, s.41
- ⁶⁹ Naidu, s.42
- ⁷⁰ www.dfa.za/docs/speeches/2006/mbek1105.htm
- ⁷¹ Alden, Large& Soares de Oliveira, s.14
- ⁷² Detaylar için bkz. www.wto.org
- ⁷³ Detaylı bilgi için bkz. www.fmprc.gov.cn/ce/cebe/eng/zt/dfgdgdgd/t295538.htm
- ⁷⁴ Ian Taylor, "Unpacking China's Resource Diplomacy in Africa", Henning Melber

(Compiled by), China in Africa, Nordiska Afrika Institutet, Uppsala 2007, s.11

⁷⁵ Donovan C. Chau, Political Warfare in sub-Saharan Africa: U.S. Capabilities and Chinese Operations in Ethiopia, Kenya, Nigeria, and South Africa, Strategic Studies Institute, March 2007, s.51

⁷⁶ Altyapı yatırımları konusunda özellikle demiryolu ağı, yol yapımı, gayrimenkul ve otel inşasına yönelik yatırımlar büyük çoğunluğu oluşturmaktadır.

⁷⁷ Julius Coles, Africa: Americans Shouldn't Give Up on Africa, www.allAfrica.com

⁷⁸ Detaylı bilgi için bkz. China's Interest and Activity in Africa's Construction and Infrastructure Sectors, Centre for Chinese Studies Stellenbosch University, November 2006

⁷⁹ Yoon Jung Park, Chinese Migration in Africa, South African Institute of International Affairs, Occasional Paper, No: 24, January 2009, s.4

⁸⁰ Detaylar için bkz. Hany Besada, Yang Wang& John Whalley, China's Growing Economic Presence in Africa, The Centre for International Governance Innovation, October 2008

⁸¹ Chen Zhimin& Jian Junbo, Chinese Provinces as Foreign Policy Actors in Africa, South African Institute of International Affairs, Occasional Paper, No: 22, January 2009, s.8

⁸² United Nations and United Nations Development Programme, Asian Foreign Direct Investment in Africa, Towards a New Era of Cooperation among Developing Countries, United Nations Publications, New York and Geneva, 2007, s.53

⁸³ Zhimin& Junbo, s.11

⁸⁴ <http://www.africa-union.org/root/AU/index/index.htm>

⁸⁵ Besada, Wang& Whalley, s.3

⁸⁶ Jacques deLisle, Africa: China's quest for resources and influence, FPRI, 20/02/2007, s.1

⁸⁷ World Energy Outlook, 2004, International Energy Agency

⁸⁸ <http://commerce.nic.in/eidb/irgncnt.asp>

⁸⁹ Andrea Goldstein, Nicolas Pinaud, Helmut Reisen& Xiaobao Chen, The Rise of China and India, What's in it for Africa? Development Centre Studies, OECD Publishing, 2006, s.79

⁹⁰ Sushant K. Singh, India and West Africa: A Burgeoning Relationship, Clatham House, April 2007

⁹¹ Singh, s.4

⁹² Ufuk Tepebaş, Hindistan- Afrika Forumu Zirvesi ve Gelişen İlişkiler, 14/04/2008, www.tasam.org/index.php?altid=2276

⁹³ Delhi Deklarasyonu için bkz. <http://mea.gov.in/indafrica2008/09dc01.htm>

⁹⁴ <http://meaindia.nic.in>

⁹⁵ 1968 yılında Sovyetler Birliği tarafından yayınlanan Brejnev Doktrini, 3. Dünya'daki Sosyalist ülkelerin desteklenmesini öngörürken, bu kapsamda kıta ülkelerinden So-

mali, Etiyopya, Angola ve Mozambik'in de desteklendikleri görülmüştür. Ancak 80'li yıllarda şartların kötüye gitmesi nedeniyle SSCB, kıta ülkeleri üzerindeki desteğini çekmek zorunda kalmıştır.

⁹⁶ Nodari Simonia, *The West's Energy Security and the Role of Russia*, July- September, 2004, s.101- 102

⁹⁷ Simonia, s.105

⁹⁸ Antonio Sanchez Andres, *Political- Economic Relations Between Russia and Africa*, Real Instituto Elcano, 2006, s.5

⁹⁹ Andres, s.6

¹⁰⁰ www.mid.ru

¹⁰¹ Kester Kenn Klomegah, *Trade- Russia: "Africa Should Shake off Mineral Dependency"*, <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=46891>

¹⁰² <http://ipsnews.net/news.asp?idnews=46891>

¹⁰³ www.kremlin.ru/eng

¹⁰⁴ www.sis.gov.eg/VR/russia/english/4.htm

¹⁰⁵ Detaylar için bkz. <http://allafrica.com/stories/200903200241.html>

¹⁰⁶ www.un.org/News/Press/docs/2004/sc8069.doc.htm

¹⁰⁷ Kester Kenn Klomegah, *Russia- Africa: Putin Promises Development, But Promotes Business*, Inter Press Service, Sep. 9, 2006, <http://en.civilg8.ru/allnews/2334.php>

¹⁰⁸ <http://en.rian.ru/analysis/20060919/54064445.html>

¹⁰⁹ www.newsweek.com/id/68910

¹¹⁰ <http://en.civilg8.ru/allnews/2334.php>

¹¹¹ <http://www.newsweek.com/id/68910>